

När leken blir otillgänglig

En kvalitativ studie om tillgänglighet i Helsingborgs parker
och lekplatser

When Play Becomes Inaccessible

A Qualitative Study of Accessibility in Playgrounds and
Parks in Helsingborg

Hanna Olsson & Xhejlane Rasic

Stadsbyggnad, stadsutveckling och planering. Huvudområde: Byggd miljö
Kandidatuppsats
20 hp
VT 2025
Handledare: Ana Betancour

Förord

Denna kandidatuppsats markerar avslutningen på vårt treåriga kandidatprogram i Stadsbyggnad, stadsutveckling och planering (TGSTA, 180 hp) vid institutionen för Urbana studier, Malmö universitet. Genom arbetet har vi fått möjlighet att fördjupa oss i frågor om tillgänglighet i den byggda miljön, vilket är ett ämne som vi båda har ett stort personligt engagemang för. Tillgänglighetsfrågor är en central aspekt i strävan efter rättvisa, inkluderande och hållbara städer, och det är viktigt för oss att lyfta detta genom vår studie.

Vi vill tacka vår handledare Ana Betancour, universitetslektor vid Malmö universitet, för stöd, vägledning och värdefull feedback under arbetets gång. Ett stort tack riktas även till Paulina Svenstrup, landskapsarkitekt och tillgänglighetsrådgivare vid Helsingborgs stad, och Karolina Celinska, rättighetspolitisk samordnare från DHR (Delaktighet Handlingskraft Rörelsefrihet), som har gett sin expertiskunskap inom ämnet tillgänglighet.

Dessutom vill vi tacka alla intervjupersoner som har tagit sig tid att medverka i studien prirooch delat med sig av sina erfarenheter och perspektiv - er medverkan har varit avgörande för studiens innehåll och djup.

Slutligen vill vi också rikta ett varmt tack till våra familjer för ert stöd, tålamod och uppmuntran under hela processen.

Juni 2025

Hanna Olsson & Xhejlane Rasic

Sammanfattning

Inom ambitionen att skapa rättvisa och inkluderande städer är tillgången till offentliga rekreationsmiljöer för alla invånare av särskild betydelse. Trots styrdokument, lagstiftning och uttalade mål upplever många barn och vuxna med rörelsenedsättningar att parker och lekplatser i praktiken är otillgängliga (Intervjuer, 2025). Denna studie syftar till att undersöka hur Helsingborgs stad hanterar tillgänglighet i planering och utformning av offentliga parker och lekplatser, med särskilt fokus på barn och vuxna som använder rullstol.

Studien är en kvalitativ fallstudie baserad på dokumentanalys, semistrukturerade intervjuer och platsobservationer av två parker och två lekplatser. Analysen tar stöd i ett teoretiskt ramverk som utgår från ett rättighetsperspektiv som berör social rättvisa, kompletterat av human-centered design och universell utformning. Inom detta ramverk förstås tillgänglighet som en grundläggande mänsklig rättighet och en förutsättning för jämlik användning av stadens offentliga rum. Social rättvisa innebär att alla individer, oavsett funktionsförmåga, ska ha likvärdiga möjligheter att delta i samhällslivet. Human-centered design framhåller vikten av att användarnas behov och perspektiv integreras i samtliga steg av planeringsprocessen.

Universell utformning, som har sin grund i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) och även är en central princip i Sveriges funktionshinderspolitik, innebär att miljöer ska vara tillgängliga för så många som möjligt utan behov av individuella anpassningar i efterhand.

Resultaten visar att även om Helsingborg har tydliga mål och verktyg för tillgänglighet, finns ett glapp mellan vision och verklighet. När användarperspektivet inte integreras tidigt i processen uteblir ofta viktiga funktioner, vilket gör att universell utformning i praktiken blir ett tillägg snarare än en grundprincip. Studien visar att det är avgörande att tillgänglighet förstås som en rättighetsfråga snarare än en teknisk lösning, för att de teoretiska perspektiven ska kunna omsättas i praktiken. Medborgardialog förekommer, men är ofta projektbunden snarare än integrerad i långsiktig planering.

Studien drar slutsatsen att tillgången till offentliga miljöer för alla bör ses som en självklar utgångspunkt i stadsplaneringen. Genom att konsekvent tillämpa de teoretiska principerna och inkludera användarnas röster i hela processen, kan staden närma sig en mer rättvis och tillgänglig urban utveckling.

Nyckelord: *tillgänglighet, funktionsnedsättning, human-centered design, social rättvisa, Helsingborg*

Abstract

In the context of the ambition to create equitable and inclusive cities, access to public recreational spaces for all residents is of particular importance. Despite policies, legislation, and stated objectives, many children and adults with physical disabilities still find parks and playgrounds practically inaccessible (Interviews, 2025). This study aims to examine how the City of Helsingborg addresses accessibility in the planning and design of public playgrounds and parks, particularly for children and adults who use wheelchairs. This study is a qualitative case study based on document analysis, semi-structured interviews, and site observations of two parks and two playgrounds.

The analysis is guided by a theoretical framework that combines universal design, social justice, and human-centered design. Within this framework, accessibility is understood not merely as physical access, but as a fundamental right and a prerequisite for the equitable use of the city's public spaces. Universal design implies that environments should be usable by as many people as possible without the need for later adaptation. Social justice is grounded in the principle that all individuals, regardless of ability, should have equal opportunities to participate in society. Human-centered design emphasizes the importance of incorporating users' needs and perspectives throughout the entire planning process.

The results show that although Helsingborg has clear goals and tools for accessibility, a gap remains between vision and reality. When the user perspective is not integrated early in the process, key accessibility features are often missing, resulting in universal design being treated as an add-on rather than a guiding principle. The study demonstrates that understanding accessibility as a rights-based issue, rather than a technical concern is essential for the effective implementation of theoretical perspectives. While citizen dialogue occurs, it is often tied to individual projects, rather than embedded in long-term planning.

The study concludes that accessibility should be regarded as a natural starting point in urban planning. By applying the principles of Universal design and incorporating users' real-life experiences, the city can move towards a more equitable urban development, resulting in accessible and inclusive public spaces for all.

Keywords: *accessibility, disability, human-centered design, social justice, Helsingborg*

Innehållsförteckning	
Förord	1
Sammanfattning	2
Abstract	3
Definitioner	7
1. Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Problemformulering	11
1.3 Syfte och frågeställningar	12
1.4 Disposition	13
2. Bakgrund och begrepp	14
2.1 Fysisk tillgänglighet och delaktighet i samhället	14
2.2 Politiska styrdokument och konventioner	15
2.2.1 Funktionshinderpolitikens framväxt	15
2.2.2 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD)	16
2.2.3 Barnkonventionen - barns rätt till delaktighet i samhället	17
2.3 Juridiska styrdokument och regelverk	17
2.3.1 Plan- och bygglagen (PBL) och plan- och byggförordningen (PBF)	18
2.3.2 Boverkets föreskrifter - HIN 3	18
2.3.3 Boverkets föreskrifter - ALM 2	19
2.3.4 Diskrimineringslagen	19
2.4 Centrala begrepp och synsätt på tillgänglighet	20
3. Kunskapsläge och tidigare forskning	21
3.1 Forskning om tillgänglighet i offentliga miljöer	21
3.2 Lekplatser och parker ur funktionsperspektiv	23
3.3 Planering, makt och delaktighet i relation till funktionsnedsättning	25
4. Teori	27
4.1 Tillgänglighet som analytiskt verktyg	27

4.2 Social rättvisa som teoretiskt ramverk för tillgängliga parker och lekplatser	29
4.3 Universell utformning som teoretiskt ramverk	30
4.4. Human-centered design som teoretisk ramverk	32
5. Forskningsstrategi och metoder	33
5.1 Litteraturstudie	34
5.2 Fallstudie	35
5.2.2 Dokumentstudie	36
5.2.3 Intervjustudie	37
5.2.4 Intervjuer - användarperspektiv	38
5.2.5 Platsobservationer	40
5.3 Analysmetod: Kvalitativ innehållsanalys med tematisk ansats	42
5.4 Tillförlitlighet	43
5.5 Forskningsetiska överväganden	44
5.6 Arbetsfördelning	45
5.7 Avgränsningar	45
6. Resultat och analys	46
6.1 Empiri - insamlat material	46
6.1.1 Medborgardialog i Helsingborgs stad	46
6.1.2 Medborgarinvolvering i praktiken	47
6.1.3 Dokumentanalys - presentation av planeringsdokument	48
6.1.4 Översiktsplan 2021 (Helsingborgs stad, 2021)	48
6.1.5 Tillgänglighetshandboken - Handbok för en tillgängligare utemiljö i Helsingborg - för alla (Helsingborg stad, 2025)	48
6.1.6 Plan för lika möjligheter 2022-2025 (Helsingborgs stad, 2022)	49
6.2 Dokumentanalys	49
6.2.1 Översiktsplan (2021) övergripande mål och visioner	49
6.2.2 Inkludering och barns delaktighet och rätt till lek	50
6.2.3 Handbok - styrmedel i praktiken	52
6.2.4 Tillgänglighetshandboken (2025) - från vision till konkret utformning	53

6.2.5 Lekplatsers tillgänglighet - mellan riktlinjer och verklig inkludering	53
6.2.6 Gångvägar och parkmiljöer - tillgänglighet i rörelse och vila	55
6.2.7 Plan för lika möjligheter 2022–2025: Medborgardialog och inkluderande planering	57
6.2.8 Sammanfattning och reflektion av styrdokument	59
6.3 Platsobservationer	60
6.3.1 Likvärdig användning	60
6.3.2 Flexibilitet i användning	62
6.3.3 Tolerans för fel	64
6.3.4 Låg fysisk ansträngning	66
6.3.5 Storlek och utrymme	68
6.3.6 Sammanfattning och reflektion av platsobservationer	73
7. Diskussion och slutsats	74
7.1 Från ambition till praktik	74
7.2 Vems röster räknas?	76
7.3 Mot en inkluderande stadsutveckling	77
7.4 Slutsats	79
8. Vidare forskning	83
9. Referenslista	85
10. Bilagor	91
10.1 Bilaga 1: Samtyckesblankett	91
10.2 Bilaga 2: Intervjufrågor	92
10.3 Bilaga 3: Observationsunderlag	94
10.4 Figurlista	95

Definitioner

I detta avsnitt definieras sju begrepp som är grundläggande för studien. Dessa begrepp återkommer genomgående och används för att belysa frågor kring tillgänglighet i stadsmiljön. Definitionerna syftar till att skapa en tydligare förståelse för de begrepp som ligger till grund för studien.

Tillgänglighet

Tillgänglighet är ett tekniskt begrepp som historiskt använts inom bygg- och planeringsområdet, och introducerades i Sverige 1966 (Andersson & Grundström, 2025, s. 38). Det definieras ofta som något mätbart och utgår från fastställda standarder. Tillgänglighet handlar om att människor ska kunna nå, ta sig till (tillgång) och använda (tillträde) en plats, produkt eller tjänst (Hedvall, Ståhl & Iwarsson, 2022, s. 157). Tillgänglighet är en nödvändig, men inte tillräcklig förutsättning för att individer ska kunna vara delaktiga i samhället. Begreppet tillämpas på samhälls-, grupp- och individnivå, och har utvecklats från en teknisk fråga till att även ha en tydlig koppling till rättighetsperspektiv, inte minst genom FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, även kallad Funktionsrättskonventionen (Hedvall, Ståhl & Iwarsson, 2022, ss. 156, 158 & 177).

Användbarhet

Användbarhet handlar om hur en person upplever att en miljö fungerar utifrån sina egna behov. En plats kan vara tillgänglig enligt regler och standarder, men kan ändå kännas svår att använda eller inte fungerar bra i praktiken. Enligt standarden EN ISO 9241-11 betyder användbarhet hur väl en person kan använda en viss produkt eller fungera i en viss miljö på ett effektivt, tillfredsställande och lämpligt sätt (Hedvall, Ståhl & Iwarsson, 2022, ss. 160-161).

Tillgänglighet och användbarhet är två kompletterande perspektiv som tillsammans bidrar till delaktighet, det vill säga individens möjlighet att aktivt delta i samhället. Hedvall, Ståhl & Iwarsson (2022, s. 162) visar hur bristande tillgänglighet och användbarhet kan skapa hinder, stigma och upplevelser av utanförskap, särskilt för personer som använder gånghjälpmiddel eller har fysiska funktionsnedsättningar.

Funktionsnedsättning

Begreppet funktionsnedsättning definieras av Socialstyrelsen (u.å.) som en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Det är en individuell egenskap som kan vara medfödd eller som uppkommer senare i livet.

Funktionshinder

Funktionshinder definieras av Socialstyrelsen (u.å.) som den begränsning en person upplever i relation till sin omgivning. Detta innebär att hindren inte enbart är beroende av individens fysiska eller psykiska förmåga, utan snarare av bristande tillgänglighet och otillräcklig anpassning i den omgivande miljön.

Social inkludering

Social inkludering handlar om att skapa miljöer där alla människor, oavsett bakgrund eller förutsättningar, ges möjlighet att delta aktivt i samhället. En inkluderande närmiljö främjar sociala kontakter, gemenskap och trygghet, vilket bidrar till ökad tillit och en mer jämlik hälsa. Genom att planera för offentliga platser och bostadsområden som uppmuntrar till möten, kan risken för socialt utanförskap minska.

Universal Design

Universal Design, eller universell utformning som det heter i Sverige och som vi kommer benämna det som, innebär att produkter, miljöer och tjänster utformas så att de är tillgängliga och användbara för så många som möjligt, oavsett olika behov, förmågor eller förutsättningar. Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (United Nations, u.å.), handlar det om att tänka inkluderande från början, utan att det ska krävas särskild anpassning i efterhand. Artikel 9 i konventionen lyfter också vikten av tillgänglighet i hela samhället, till exempel vad gäller byggnader, information och transporter, så att alla kan delta på lika villkor.

Human-centered design

Human-centered design (HCD) är ett användarcentrerat synsätt som utgår från människors faktiska behov, erfarenheter och vardagliga sammanhang (Norman, 2013).

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Vem får plats i staden och vem lämnas utanför? Offentliga miljöer är tänkta att vara till för alla, men för många barn och vuxna med fysiska funktionsnedsättningar ser verkligheten annorlunda ut (MFD, 2024). Trots lagar, mål och ambitioner fortsätter otillgängliga parker och lekplatser att skapa hinder i vardagen och förstärka ojämlikheten i våra städer (Imrie, 2004; Steinfeld & Maisel, 2012; Egard et al., 2022).

Otillräckliga tillgänglighetsåtgärder i stadsmiljön kan enligt Egard (2022, ss 14-15) förstås som kompromisser mellan olika samhällsnormer, där tillgänglighet inte alltid prioriteras framför exempelvis estetik, säkerhet eller ekonomiska hänsyn.

Enligt Statistiska centralbyrån har cirka 16 % av Sveriges befolkning i åldrarna 16-64 år en funktionsnedsättning, vilket motsvarar omkring 1,2 miljoner människor (MFD, 2022). Den siffran omfattar dock inte barn under 16 år vilket kan vara att antalet personer med funktionsnedsättning i Sverige är ännu högre. För barn och vuxna som använder rullstol, eller andra hjulförsedda hjälpmedel, kan bristen på tillgängliga rekreativmiljöer innebära att möjligheten till delaktighet, gemenskap och rörelsefrihet begränsas. Enligt Barnkonventionen, som sedan 2020 är svensk lag, har alla barn rätt till lek, vila och deltagande i samhället (UNICEF, 2020). Ändå riskerar dessa rättigheter att inte uppfyllas när fysiska miljöer inte är tillräckligt inkluderat utformade.

Tillgänglighet regleras genom flera lagar och styrdokument, såsom plan- och bygglagen (PBL), diskrimineringslagen samt Boverkets föreskrifter (ALM). Trots detta visar lokala undersökningar (Konsumtverket, 2015) att många svenska lekplatser fortfarande brister i anpassning. Ojämna underlag, otillgängliga lekredskap och frånvaro av sittplatser är vanliga exempel. Egard (2022, ss. 21-22) visar hur tillgänglighetsåtgärder som kontrastmarkeringar eller ramper ofta nedprioriteras till förmån för bevarande av estetik eller historisk arkitektur, trots att det försämrar självständig tillgång.

I Helsingborg har Helsingborgs Dagblad (2023) uppmärksammat återkommande brister i tillgängligheten, trots att kommunen lyfter inkludering och social hållbarhet som viktiga mål i sina styrdokument. Samtidigt betonas tillgängligheten i den byggda miljön allt oftare som en nyckelfaktor i ett hållbart samhälle. Enligt WHO (2011) är tillgänglighet en grundläggande förutsättning i en jämlik och hälsofrämjande stadsmiljö. Mål 11 i Agenda 2030 lyfter vikten av att skapa städer som är säkra, inkluderande och hållbara för alla. I dag bor över hälften av världens befolkning i städer, där tillgången till service, utbildning och arbete ofta är större, men även klyftorna. Enligt (FN, u.å.) bor många av världens befolkning i otrygga miljöer med brist på bostäder, grönområden och ren luft. För att möta framtida behov enligt mål 11 krävs det att bostäder och offentliga miljöer inte bara är hållbara, utan också tillgängliga för människor oavsett funktionsförmåga. I Sverige bor majoriteten i tätorter men bostadsbrist och bristande fysisk tillgänglighet i den byggda miljön utgör fortfarande hinder för jämlikt deltagande i samhället (FN, u.å.). I takt med att social hållbarhet, jämlik stadsutveckling och barnvänliga städer får ökat utrymme i kommunal planering, blir tillgänglighet en allt viktigare fråga i hur våra gemensamma miljöer utformas (MFD, 2022).

I denna studie utgör tillgänglighet i byggd miljö det huvudsakliga analytiska fokuset, eftersom tillgången till och användbarheten av offentliga miljöer, har avgörande betydelse för människors möjlighet att vistas i, använda och delta i samhället på lika villkor. För att analysera hur tillgänglighet i byggd miljö förstås och tillämpas i lekplatser och parker, utgår arbetet teoretiskt från begreppen universell utformning (Steinfeld & Maisel, 2012) human-centred design (Norman, 2013) och social rättvisa (Soja, 2010), vilka i denna studie används som centrala perspektiv för att tolka och förstå tillgänglighet.

Universell utformning är ett begrepp som har utvecklats inom flera olika områden, från digital teknik och utbildning till arkitektur och stadsplanering och handlar om att utforma miljöer som kan användas av så många människor som möjligt, oavsett funktionsförmåga (Goldsmith, 2000, ss. 1-2). I denna studie betraktas universell utformning inte som en teknisk lösning, utan som ett rättighetsbaserat förhållningssätt till hur offentliga miljöer bör planeras och formas. En mer fördjupad genomgång av begreppen universell utformning, human-centered design och social rättvisa ges i kapitel fem.

Det finns ett behov av att bättre förstå hur tillgängligheten i byggd miljö hanteras inom kommunal planering, inte bara i styrdokument utan också i praktiken (Egard et al., 2022; Imrie, 2004 & Boverket, 2024). Genom att studera tillgängligheten i lekplatser och parker, med särskilt fokus på barn och vuxna som använder rullstol och andra hjulförsedda hjälpmedel, bidrar studien med kunskap om hur ambitioner om inkludering omsätts i faktisk stadsutveckling. Hansson (2022, ss. 56–60) betonar att trygghet är en avgörande aspekt i upplevelsen av tillgänglighet. Även i parker och lekplatser kan brist på fysisk tillgång skapa känslor av utsatthet och otrygghet, vilket riskerar att exkludera användare med funktionsnedsättning från det offentliga rummet.

Genom dokumentanalys, platsobservationer och intervjuer kommer studien synliggöra vilka ambitioner, strategier och hinder som påverkar tillgänglighetens utformning i stadens offentliga rum. I slutändan handlar det om rätten till staden och om vilka som faktiskt får ta del av den.

1.2 Problemformulering

Tillgänglighetens möjligheter och begränsningar i rekreationsmiljöer behöver förstås i relation till tidigare forskning. Även om området har studerats både nationellt och internationellt (Egard et al., 2022; Svensson, 2020; Boverket, 2022 & Imrie, 2000) har fokus främst legat på större planeringsfrågor, snarare än på konkreta parker och lekplatser i en svensk kontext. Få studier belyser tillgänglighetens praktiska tillämpning utifrån både dokument, användarperspektiv och platsobservationer. Genom att studera parker och lekplatser för barn, vuxna och föräldrar som använder rullstol och andra hjulförsedda hjälpmedel, bidrar denna studie till att fylla en sådan forskningslucka.

En tillgänglig stad är en stad där alla människor har möjlighet att röra sig, delta och vistas i det offentliga rummet (Boverket, 2024). Men trots lagstiftning och styrdokument som betonar vikten av inkluderande miljöer, utformas många lekplatser och parker fortfarande på ett sätt som utesluter barn och föräldrar med fysiska funktionsnedsättningar (Konsumentverket, 2015). En bakomliggande orsak är att fysisk planering ofta utgått från en föreställning om användare utan funktionsnedsättningar, vilket innebär att många miljöer byggts utan hänsyn till varierande behov (Imrie, 2000).

Detta gör att tillgänglighetsaspekter ofta hanteras i efterhand, snarare än som en integrerad del av design och gestaltning (Steinfeld & Maisel, 2012). Även om principerna för universell utformning ofta lyfts fram som en väg mot inkluderande miljöer, är det oklart i vilken utsträckning de faktiskt tillämpas och omsätts i praktiken i kommunal planering.

Frågan blir därmed hur tillgänglighet förstås och prioriteras i planeringen av offentliga parker och lekplatser och i vilken mån universell utformning fungerar som ett stöd i detta arbete. För att skapa likvärdiga och inkluderande stadsmiljöer krävs ett medvetet förhållningssätt, där tillgänglighet inte ses som ett undantag utan som en självklar del av stadens utformning (Steinfeld & Maisel, 2012). Mot bakgrund av detta formuleras studiens syfte och forskningsfrågor.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur tillgänglighet hanteras i planeringen och utformningen av offentliga rekreationsmiljöer, med fokus på lekplatser och parker. Studien syftar även till att analysera hur tillgänglighetsaspekter tolkas och omsätts i praktiken, med hjälp av social rättvisa, human-centered design och universell utformning som analytiskt ramverk. Genom att identifiera hinder och möjligheter vill studien bidra till ökad kunskap om hur inkluderande och tillgängliga stadsmiljöer kan främjas.

Detta undersöks genom att besvara följande forskningsfrågor:

- Hur arbetar Helsingborgs stad med tillgänglighet i stadsplaneringen för att skapa inkluderande offentliga platser?
- Hur väl uppfyller de utvalda parkerna, Sofiero slott och slottsträdgård och Fredriksdals museer och trädgårdar, samt lekplatserna Rymdlekan och Dinosaurielekplatsen i Helsingborg de befintliga riktlinjerna för tillgänglighet?

- Hur arbetar Helsingborgs stad med medborgardialog för att inkludera olika perspektiv på tillgänglighet i planeringen av offentliga rekreationsmiljöer?

1.4 Disposition

Uppsatsen inleds med en introduktion som presenterar bakgrund, syfte, forskningsfrågor och problemformulering.

Kapitel 2 redogör för centrala begrepp som fysisk tillgänglighet, funktionsnedsättning och universell utformning samt för relevanta styrdokument och lagar, såsom FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och plan- och bygglagen.

Kapitel 3 sammanfattar tidigare forskning om tillgänglighet i offentliga miljöer, med fokus på parker, lekplatser ur funktionsperspektiv samt delaktighet.

Kapitel 4 presenterar det teoretiska ramverket, där tillgänglighet analyseras utifrån social rättvisa, human-centered design och universell utformning.

Kapitel 5 beskriver metodval, genomförande av dokumentanalys, intervjuer och platsobservationer, samt forskningsetiska överväganden och avgränsningar.

Kapitel 6 innehåller analysen av empirin utifrån tre teman, vilket är dokument, intervjuer och observationer, kopplat till teori.

Kapitel 7 diskuterar resultaten i relation till tidigare forskning och teori, och avslutas med slutsatser och förslag på vidare forskning vilket kommer i kapitel 8.

Uppsatsen avslutas med referenslista och bilagor.

2. Bakgrund och begrepp

2.1 Fysisk tillgänglighet och delaktighet i samhället

Den fysiska miljön har en avgörande betydelse för om personer med funktionsnedsättning kan delta i samhället på lika villkor (Funktionsrätt Sverige 2024). I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, belyses vikten av att avlägsna fysiska hinder för att möjliggöra delaktighet och självständighet. Enligt artikel 9 ska stater vidta åtgärder för att säkerställa tillgång till den fysiska miljön, vilket omfattar offentliga platser, transporter, byggnader och annan samhällsinfrastruktur (FN:s konventionen, 2008, s. 45).

Tillgängligheten i den fysiska miljön innebär inte enbart att nya byggnader och platser ska vara anpassade, utan även att befintliga miljöer ska göras tillgängliga i största möjliga utsträckning. Detta inkluderar exempelvis gångvägar, parker, lekplatser och offentliga lokaler. Bristande anpassning av den byggda miljön kan skapa funktionshinder, det vill säga situationer där en individ med funktionsnedsättning begränsas av miljöns utformning snarare än av sin egen funktionsförmåga (FN:s konventionen, 2008, s. 19).

Den svenska funktionshinderpolitiken betonar att samhället ska vara tillgängligt och användbart för alla, vilket innebär att fysisk planering och utformning i byggd miljö har en central roll. När miljöer planeras utifrån principen om universell utformning, minskar behovet av individuella anpassningar och fler människor ges förutsättningar att delta på lika villkor (FN:s konventionen, 2008, s. 46).

Tillgänglighet är även ett rättighetsbaserat begrepp, vilket betonas i flera internationella dokument. Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (Socialdepartementet, 2008, artikel 9), ska alla ha lika tillgång till fysiska miljöer. Även Barnkonventionen lyfter fram varje barns rätt till lek, vila och fritid, samt till delaktighet i samhället på lika villkor (Socialdepartementet, 2008, artikel 31).

När den byggda miljön inte är tillgänglig riskerar personer med funktionsnedsättning att utestängas från viktiga samhällsfunktioner och vardagliga miljöer. Brittiska kulturgeografen Imrie (2000) menar att rörlighet inte enbart är en praktisk funktion, utan en grundläggande del av mänsklig frihet och självständighet. Han pekar särskilt på

hur brister i stadsplaneringen bidrar till ojämlika livsvillkor för personer med rörelsehinder (Imrie, 2000, ss. 1641-1642). Vidare framhåller Imrie (2004) att otillgängliga bostäder och offentliga miljöer kan skapa känslor av instängdhet och begränsningar i vardagen. Enligt honom fungerar den fysiska miljön i sådana fall som ett hinder för självständighet och social delaktighet, snarare än ett stöd (Imrie, 2004, ss. 752-752).

2.2 Politiska styrdokument och konventioner

Detta avsnitt behandlar politiska styrdokument och internationella konventioner som ligger till grund för Sveriges arbete med tillgänglighet. Fokus ligger på funktionshinderspolitikens utveckling samt relevanta FN-konventioner som påverkar planeringen och utformningen av offentliga miljöer.

2.2.1 Funktionshinderspolitikens framväxt

Sveriges funktionshinderspolitik har under de senaste decennierna förändrats från ett medicinskt fokus till ett tydligare rättighetsperspektiv där delaktighet, jämlikhet och tillgänglighet står i centrum. Tidigare sågs personer med funktionsnedsättning främst som mottagare av vård och särskilda insatser (Imrie, 2004). Dock betonar dagens politik individens rätt att leva ett självständigt liv och delta i samhället på lika villkor som andra (FN:s konventionen, 2008, s. 15). Ett viktigt steg i denna utveckling var FN:s standardregler för delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning, som antogs av generalförsamlingen 1993. Sverige spelade en aktiv roll i detta arbete och reglerna lyfter bland annat vikten av tillgänglighet till utbildning, arbete, social trygghet och samhällsliv. Dessa principer låg till grund för Sveriges nationella handlingsplan för funktionshinderspolitik vilket antogs år 2000 (Socialdepartementet, 2008, s. 15).

År 2004 införde Boverket föreskriften BFS 2004:15 ALM 1, som för första gången ställde krav på att offentliga utemiljöer, såsom torg, gator, parker och gångvägar skulle vara tillgängliga och användbara för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga. Föreskriften markerade ett viktigt steg mot en mer inkluderande fysisk miljö. År 2011

ersattes den av en uppdaterad version, BFS 2011:5 ALM 2 (Boverket, 2004 & Boverket, 2011).

Ett centralt steg i denna utveckling var Sveriges ratificering av FN:s konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (SÖ 2008 :26 ss 1-2), som tydliggör att personer med funktionsnedsättning har samma mänskliga rättigheter som alla andra, och att samhället har ett ansvar att undanröja hinder för delaktighet och självbestämmande (SÖ 2008:26).

Denna rättighetsbaserade inriktning ligger också till grund för den nuvarande svenska funktionshinderspolitiken, som fastställs i propositionen 2016/ 77: 188. I proposition 2016/17:188 presenterar regeringen ett nytt nationellt mål för funktionshinderspolitiken, med utgångspunkt i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Politiken syftar till att stärka jämlikhet och delaktighet oavsett individens förutsättningar. Förslaget ersatte tidigare mål och inriktningar, och kopplas till FN:s rekommendationer och Agenda 2030. Regeringen föreslår utbildningsinsatser om mänskliga rättigheter samt särskilda resurser till kommuner och landsting. Propositionen betonar att politiken ska genomsyra hela samhället och att funktionshinder ska förstås som ett resultat av bristande tillgänglighet i miljön, inte av individens nedsättning i sig (Regeringen, 2017).

2.2.2 FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD)

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning utgår från principen om att personer med funktionsnedsättning ska ha samma rättigheter och möjligheter som alla andra. Enligt artikel 9 ska stater säkerställa att dessa personer får tillgång till den fysiska miljön, transporter, information, kommunikation och andra offentliga miljöer på lika villkor. Här lyfts både universell utformning och skälig anpassning fram som avgörande metoder för att undanröja hinder som begränsar människors delaktighet och självständighet (FN:s konventionen, 2008, ss. 45–46).

Konventionen betonar också vikten av deltagande. I artikel 4 framhålls att personer med funktionsnedsättning själva ska involveras i beslut som påverkar dem, både direkt och

genom representativa organisationer (Socialdepartementet, 2008, ss. 30–31). Konventionen fungerar därmed både som ett rättighetsdokument och som ett styrmedel för nationell lagstiftning. Dock betonar Wästerfors (2022, ss 49-51) att även om FN:s regler tydligt slår fast att alla har rätt till tillgänglighet, uppfylls inte dessa löften i verkligheten. Författaren menar att det krävs att personer själva engagerar sig och ständigt övervakar hur tillgängligheten fungerar i praktiken.

2.2.3 Barnkonventionen - barns rätt till delaktighet i samhället

Barnkonventionen är en internationell överenskommelse som antogs av FN:s generalförsamling 1989 och består av 54 artiklar som fastställer barns medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Konventionen slår fast att alla barn, oavsett bakgrund, har rätt till skydd, delaktighet och utveckling, samt att barnets bästa alltid beaktas i beslut som rör barn (UNICEF, 2020).

Ett av konventionens centrala områden är barns rätt till lek, vila och fritid (artikel 31), samt deras rätt att delta i det sociala och kulturella livet på lika villkor. Dessa rättigheter är särskilt relevanta i fysisk planering av offentliga miljöer, där lekplatser och parker utgör viktiga platser för barns välbefinnande och sociala utveckling. Sedan 1 januari 2020 är Barnkonventionen en del av svensk lag. Detta innebär att offentliga aktörer har ett juridiskt ansvar att säkerställa att barns rättigheter beaktas i samhällsplanering, utformning av miljöer och beslut som påverkar barns livsvillkor (Socialdepartementet, 2008 s. 39).

2.3 Juridiska styrdokument och regelverk

I detta avsnitt presenteras centrala juridiska dokument och regelverk som reglerar tillgänglighet i offentliga miljöer. Genom att lyfta fram relevanta lagar, förordningar och riktlinjer klargörs det rättsliga ramverk som påverkar kommuners ansvar i planering och utformning av lekplatser och parker.

2.3.1 Plan- och bygglagen (PBL) och plan- och byggförordningen (PBF)

Plan- och bygglagen (PBL, 2010:900) är den centrala lagen för fysisk planering, byggande och gestaltning av den byggda miljön i Sverige. Enligt lagen ska den byggda miljön vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Detta gäller både vid nybyggnation och vid ändring av befintliga byggnadsverk och utemiljöer.

Plan och byggförordningen (PBF, 2011: 338) är en förordning som kompletterar PBL och innehåller en detaljerade bestämmelser om exempelvis bygglov och tekniska egenskaper. PBL och PBF ställer dock inte upp några konkreta tekniska krav på hur den fysiska miljön ska utformas, utan anger endast att tillgänglighet ska uppnås. De tekniska detaljerna preciseras i andra regler och föreskrifter.

2.3.2 Boverkets föreskrifter - HIN 3

BFS 2013:9 HIN 3 är Boverkets föreskrifter och allmänna råd om enkelt avhjälpna hinder i publika byggnader och i deras närmiljöer. Föreskrifterna är främst avsedda för den byggda miljön, men vissa principer kan även tillämpas i offentliga utemiljöer. Föreskrifterna syftar till att förbättra tillgängligheten och användbarheten för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, genom att kräva att hinder som är enkla att åtgärda ska tas bort, utan orimliga praktiska eller ekonomiska konsekvenser (5 § HIN 3). När det gäller utemiljöer anges bland annat följande bindande minimikrav i HIN 3:

- Lekplatser som är tillgängliga för allmänheten ska erbjuda utrustning och miljöer som är tillgängliga och användbara för barn med funktionsnedsättning, i den mån det är möjligt (18 §).
- Kontrastmarkeringar och skyltning bör användas för att underlätta orientering för personer med synnedsättning (enligt allmänt råd till 8-9 §§).
- Balansstöd, såsom ledstänger eller räcken, bör finnas där nivåskillnader förekommer och där det behövs för att skapa trygg passage (10 §).

Föreskrifterna är bindande när det står "ska" och vägledande när det står "bör". De allmänna råden ger exempel på lämpliga lösningar men det är tillåtet att använda alternativa metoder, om de uppfyller föreskriftens syfte.

2.3.3 Boverkets föreskrifter - ALM 2

Boverket föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader (BFS 2011:5 ALM 2) reglerar hur offentliga utemiljöer ska utformas för att vara tillgängliga för personer med nedsatt rörelse eller orienteringsförmåga. Föreskrifterna gäller i första hand nyanläggningar, men kan även vara vägledande vid större ombyggnader (Boverket, 2011).

ALM 2 omfattar både tekniska krav och allmänna råd för till exempel gångytor, ledstråk, nivåskillnader, kontrastmarkeringar, ramper, trappor, belysning, sittplatser och skyltning, med en rekommenderad bredd på minst 2 m eller minst 1,8 m vändzoner. Vid öppna ytor, såsom torg, krävs även särskilda ledstråk för att personer med nedsatt orienteringsförmåga ska kunna navigera tryggt.

Där nivåskillnader inte kan undvikas, ställs krav på ramp eller hiss beroende på höjd och funktion, samt att trappor ska ha kontrastmarkeringar och ledstänger på båda sidor. Det anges också att lekplatser ska kunna användas av både barn och vuxna med funktionsnedsättning, vilket innebär att exempelvis gångytor inom lekplatsen ska vara tillgängliga och att informationen ska finnas i tillgängligt format.

Till skillnad från HIN 3, som reglerar tillgänglighet i och omkring byggnader, fokuserar ALM 2 på tillgänglighet i det offentliga rummet, såsom parker, lekplatser, torg, gångvägar och andra områden som omfattas av detaljplanens bestämmelser för allmän plats. Därför är föreskriften särskilt viktig i planering och utformning av utemiljöer där både barn och vuxna med funktionsnedsättningar ska kunna delta i samhället på lika villkor.

2.3.4 Diskrimineringslagen

Diskrimineringslagen (2008:567) anger att bristande tillgänglighet är en form av diskrimineringsgrund (Sveriges riksdag, 2008). Enligt 1 kap. 4 § anses en person med

funktionsnedsättning vara diskriminerad om hen missgynnas genom att inte ges tillgång till en lokal, tjänst eller verksamhet på grund av att nödvändiga och skäliga anpassningar uteblivit. Lagen gäller i flera samhällsområden, såsom utbildning, arbetsliv, hälso- och sjukvård, bostadsmarknad och tillgång till varor och tjänster. Lagen stärker individens rätt att delta i samhället på lika villkor och innebär att både offentliga och privata aktörer har ansvar för att undanröja hinder. Bestämmelsen om bristande tillgänglighet infördes 2015 och markerar ett tydligt skifte i synen på tillgänglighet, där det har gått från en rekommendation till en rättighet.

2.4 Centrala begrepp och synsätt på tillgänglighet

I svensk politik och lagstiftning görs en tydlig åtskillnad mellan begreppen funktionsnedsättning och funktionshinder. Enligt översättningen av FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, definieras funktionsnedsättning som en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Enligt Myndigheten för delaktighet (MFD, 2022) kan funktionsnedsättning vara av tillfällig, varaktig eller progressiv karaktär. Funktionshinder avser däremot svårigheter som uppstår i mötet mellan individen och omgivningen, såsom hinder för självständigt liv, begränsad delaktighet i arbetslivet, sociala relationer, fritidsaktiviteter, utbildning och demokratiska processer (Socialstyrelsen, u.å.). Denna skillnad av begreppen innebär att hinder inte enbart betraktas som ett resultat av individens begränsningar, utan något som formas i samspelet mellan individ och miljö (Socialdepartementet, 2008, s. 19).

Till detta synsätt kopplas begreppen tillgänglighet och användbarhet, som avgörande för att alla ska kunna delta i utbildning, arbete och sociala sammanhang. Enligt standarderna ISO 21542:2021 och SS-EN 17210:2021, som innehåller tekniska krav och riktlinjer för utformningen av den byggda miljön, det vill säga byggnader, parker, lekplatser gångvägar och andra fysiska miljöer handlar tillgänglighet inte enbart om att kunna nå en plats, utan också om hur väl platsen fungerar i praktiken för personer med olika behov. Ett konkret exempel på detta är hjulförsedda förflyttningshjälpmedel, som manuella och eldrivna rullstolar, rullatorer och specialanpassade hjälpmedel. Dessa påverkar krav på den fysiska miljön, såsom lutning, svängradie och underlag.

I denna studie används begreppen tillgänglighet och användbarhet i en bred bemärkelse som omfattar både fysisk åtkomst och faktiskt användbarhet i vardagen, i enlighet med standarder.

Professorn och transportforskaren Martens (2012) skiljer mellan personlig tillgänglighet och platstillgänglighet. Personlig tillgänglighet syftar på individens möjlighet att nå platser, vilket påverkas av exempelvis rörelseförmåga eller tillgång till transport. Platstillgänglighet avser en plats egenskaper, det vill säga om den är tillgänglig eller otillgänglig för vissa grupper. Enligt Martens (2012) bör tillgänglighet förstås utifrån individens perspektiv, eftersom det är personer, inte platser, som har rätt till samhällets resurser (Martens, 2012, s. 10). Även om Martens (2012) främst diskuterar tillgänglighet i relation till transportsystemet, är hans uppdelning mellan personlig tillgänglighet och platstillgänglighet relevant även i andra delar av den fysiska miljön. I studien används detta synsätt för att analysera hur parker och lekplatser i Helsingborg möjliggör, eller försvårar, tillgång för barn och vuxna med fysiska funktionsnedsättningar.

3. Kunskapsläge och tidigare forskning

Forskning om tillgänglighet i parker och lekplatser visar att stadsrum ofta inte är utformade för att möta behoven hos barn och vuxna med fysiska funktionsnedsättningar (Imrie, 2000 & Steinfeld & Maisel, 2012). Det finns ett växande intresse för hur universell utformning och brukarmedverkan kan bidra till mer jämlika och inkluderande miljöer (Egard et al., 2022 & MFD, 2024). Den tidigare forskningen som presenteras här ger en bakgrund till studiens fokus på Helsingborgs arbete med fysisk tillgänglighet i offentliga rekreationsmiljöer.

3.1 Forskning om tillgänglighet i offentliga miljöer

Tillgänglighet i offentliga miljöer har länge varit en central fråga inom stadsplanering och samhällsutveckling. Trots detta visar forskning att ambitioner om jämlikhet och inkludering ofta inte omsätts i praktiken (Egard et al., 2022; Imrie, 2000 & Steinfeld & Maisel, 2012). Enligt Svensson (2020) brister tillgängligheten i byggda miljön, vanliga

hinder innefattar nivåskillnader, smala passager, bristfällig belysning och avsaknad av ledstråk, vilket begränsar tillgången för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga (Svensson, 2020, ss. 33-35 & 293). När tillgängligheten väger lätt mot andra intressen riskerar den, enligt Egard (2022, s. 22) att reduceras till en kompromiss istället för att vara rättighet.

Forskare har visat att dessa hinder ofta har sin grund i hur stadsplaneringen historiskt har formats. Healey (2006, s. 324) beskriver hur planeringens institutionella strukturer och inbyggda normer påverkar vilka behov som synliggörs och prioriteras. När planeringen bygger på generella och standardiserade lösningar finns en risk att grupper med särskilda behov förbises, vilket påverkar både utformningen och tillämpningen av åtgärder för ökad delaktighet.

Imrie (2000, ss. 1641–1648) utvecklar denna kritik genom att visa hur både fysiska barriärer och samhällseliga normer samverkar för att begränsa rörelsefriheten för personer med funktionsnedsättning. Han menar att tillgängligheten alltför ofta ses som en fråga om individuella behov och särskilda insatser, snarare än som strukturell rättighet. När åtgärder framställs som uttryck för statens välvilja riskerar det att framstå som en form av välgörenhet snarare än som en självklar rättighet.

Den nederländske professorn och transportforskaren Martens (2012, s. 6) bidrar här med ett kompletterande perspektiv där tillgänglighet förstås som en relation mellan individ och miljö. Han menar att en plats kan uppfattas som tillgänglig för vissa men otillgänglig för andra, beroende på individens resurser, erfarenheter och fysiska förutsättningar. Denna syn på tillgänglighet utmanar traditionella planeringsideal och tydliggör behovet av mer varierade och inkluderande sätt att planera och utforma offentliga miljöer.

Ett svar på dessa utmaningar är konceptet universell utformning, som introducerades av Mace (1991) och vidareutvecklades av Steinfeld och Maisel (2012). Universell utformning syftar till att skapa miljöer som fungerar för så många som möjligt från början, utan att det krävs särskilda anpassningar. Steinfeld och Maisel (2012, ss. 8-9) betonar att sådan design ska främja inkludering genom flexibilitet och variation för att undvika att skapa stigmatisering. Ett kompletterande perspektiv är human-centered design (HCD), som lyfts fram av designforskaren och professorn Norman (2013, s. 45).

HCD betonar användarens behov, känslor och faktiska situation, snarare än generella normer. I offentliga miljöer innebär det att upplevelser av trygghet, begriplighet och delaktighet sätts i centrum, vilket gör tillgänglighet till mer än en fråga om fysisk framkomlighet.

I svensk kontext har Hedvall, Ståhl och Iwarsson (2022, s. 100) vidareutvecklat denna förståelse av tillgänglighet som en social och upplevelsebaserad process. De argumenterar för att offentliga miljöer inte enbart bör vara fysiskt tillgängliga, utan även begripliga och användbara för en variation av användare. Detta innebär att planering och design behöver utgå från faktiska användarvillkor, inte bara tekniska normkrav. Goldsmith (2000, s. 19) konstaterar dock att principerna ofta stannar vid visioner snarare än att implementeras som strukturella lösningar i praktiken.

3.2 Lekplatser och parker ur funktionsperspektiv

Lekplatser och parker är viktiga offentliga miljöer där barn utvecklar sociala färdigheter och deltar i fysisk aktivitet. För barn med fysiska funktionsnedsättningar, liksom för vuxna med nedsatt rörelseförmåga, kan dessa miljöer bli exkluderande om tillgängligheten inte säkerställs. Konsumentverket (2015, s. 7) visar att många lekplatser i Sverige fortfarande brister i fysisk tillgänglighet, trots att det finns tydliga tekniska krav och riktlinjer.

Exempelvis anger Boverkets föreskrifter om tillgänglighet (BFS 2011:5 ALM2) att lekplatser vid nyanläggning ska kunna användas av barn och vuxna med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Även befintliga lekplatser omfattas av krav på förbättrad tillgänglighet enligt reglerna om enkelt avhjälpta hinder (BFS 2013:9 HIN3). Dessutom innehåller Boverkets byggregler (BBR) krav på att fasta lekredskap ska vara säkert placerade och att underlaget, till exempel under gungor och klätterställningar, ska vara stötdämpande (BBR, avsnitt 8:93; Boverket, 2022).

Dessa krav kompletteras av europastandarden SS-EN 1176 och SS-EN 1177, som behandlar säkerhetskrav och bestämning av kritisk fallhöjd för lekredskap och stötdämpande underlag (Konsumentverket, 2019).

Goldsmith (2000, s. 19) belyser hur många offentliga miljöer konstrueras utifrån en underförstådd kroppsnorm, där vissa fysiska behov beaktas som avvikande. När variation i funktionalitet inte tas i beaktning i planeringen skapas miljöer som utestänger, vilket i fallet med lekplatser innebär att vissa barn helt utesluts från samspel och gemenskap. Hans resonemang synliggör hur fysisk tillgänglighet är nära kopplad till social inkludering.

För att möta detta problem belyser Norman (2013, s. 45) human-centered design (HCD) som utgår från användarnas upplevelser och behov. I lekplatsmiljöer innebär detta att både barnens och föräldrarnas perspektiv måste beaktas. HCD betonar vikten av att utforma miljöer som inte bara är tekniska tillgängliga, utan som också upplevs som trygga, begripliga och meningsfulla för dem som använder dem. Olika aktörer i design- och planeringsprocesser har ofta skilda prioriteringar. Vad som uppfattas som viktigt i ett skede, som pris och estetik, kan i ett annat handla mer om funktion eller underhåll. För att skapa lösningar som fungerar i praktiken behöver dessa perspektiv mötas tidigt i processen. Norman (2013, s. 36) betonar att HCD möjliggör sådana helhetslösningar, där användarens vardag står i centrum.

Steinfeld och Maisel (2012, s. 28) utvecklar tanken om tillgänglig design inom principen om universell utformning, som syftar till att skapa miljöer som fungerar för så många som möjligt utan behov av särskilda lösningar. På lekplatser innebär detta inte enbart anpassad utrustning, utan att hela platsens struktur, det vill säga underlag, entréer och flöden, ska vara användbara för barn och vuxna med olika förmågor. Till skillnad från kompenserade lösningar strävar universell utformning efter att eliminera behovet av att särskilja mellan olika användargrupper.

Tillgänglighet på lekplatser är även en fråga om rättvisa. Den amerikanska politiska filosofen Rawls (1999, ss. 3-5) betonar att samhällets strukturer bör utformas så att de som har minst resurser gynnas mest. Tillämpat på stadsplanering innebär detta att offentliga miljöer bör utformas med hänsyn till barns olika förutsättningar. Soja (2010, s. 30) understryker att rumslig rättvisa inte är ett automatiskt resultat av planering, utan kräver aktiva och medvetna insatser. Att barn utestängs från lek på grund av otillgänglig miljö är därmed inte bara ett praktiskt problem, utan en indikation på bristande jämlikhet.

3.3 Planering, makt och delaktighet i relation till funktionsnedsättning

Planering är inte en neutral eller teknisk aktivitet, utan en social och politisk process där makt, normer och strukturer avgör vem som får inflytande över hur det offentliga rummet utformas (Hedvall, Ståhl & Iwarsson, 2022, ss. 358-359). Eftersom samhället och dess behov är i ständig förändring, är planering av tillgänglighet också en pågående och flexibel process, som påverkas av både formella beslut och vardagliga praktiker (Wästerfors, 2022, s. 40). Trots detta visar forskning att fysisk tillgänglighet ofta behandlas som ett tekniskt tillägg, snarare än att förstås som en integrerad del av rättvis och inkluderande stadsutveckling.

Stadsplaneraren och professorn Healey (2006, s. 331), som förespråkar teorin om Collaborative Planning, beskriver hur planering formas av institutionella mönster där vissa perspektiv får genomslag medan andra marginaliseras. Hon betonar vikten av erkännande och inkluderande kommunikation, där olika aktörer och invånare ges möjlighet att delta i utformningen av sina livsmiljöer. Även om hennes teori inte specifikt fokuserar på funktionsnedsättning, är den användbar för att förstå hur grupper med mindre makt, däribland personer med funktionsnedsättningar, riskerar att osynliggöras i traditionell planeringspraxis. Detta menar hon sker om inte särskilda anpassningar görs för att inkludera medborgarnas erfarenheter.

I forskningsfältet om delaktighet och samhällsplanering är Arnsteins (1969, s. 5) modell Ladder of Citizen Participation en ofta refererad teoretisk utgångspunkt. Hon beskriver delaktighet som en hierarkisk struktur, där nivåer som information och samråd ger symboliskt inflytande, medan medbeslutande och medborgarmakt innebär faktisk påverkan. Modellen används för att visa hur olika grupper tilldelas olika nivåer av inflytande i praktiken.

Även inom svensk samhällsvetenskaplig forskning har bristen på verkligt inflytande i planeringsprocesser uppmärksamats. Statsvetaren och professorn Premfors (2000, s. 31) diskuterar hur medborgardialog ofta begränsas till symboliska inslag, där deltagandet inte har någon faktisk påverkan på beslutsfattandet. I likhet med Arnstein (1969) betonar han att verklig delaktighet kräver institutionella strukturer som möjliggör medborgarmakt, snarare än enbart symboliskt inflytande. Hans perspektiv

synliggör vikten av att förstå delaktighet som en demokratisk rättighet och inte som ett tillfälligt inslag i en annars top-down-orienterad styrningsmodell.

Wästerfors (2022, ss. 39–41), professor i sociologi, belyser hur medborgare genom vardagliga insatser fungerar som tillgänglighetsdetektiver, vilket visar vikten av att ta deras erfarenheter på allvar i medborgardialoger om den offentliga miljön. Genom att själva identifiera och uppmärksamma brister i den byggda miljön bidrar personer med funktionsnedsättning till ett kunskapsarbete som ofta ligger till grund för förbättringar. Som författaren framhåller (ss. 41–43) är detta ett praktiskt och känslomässigt engagemang som ofta uppstår i direkt respons till ojämlika villkor i vardagen, där ett civilt engagemang som utmanar myndighetens otillräckliga insatser och förvandlar tillgänglighetspolitiken från formella intentioner till konkret vardagsverklighet.

Imrie (2000, s. 1645) visar hur planeringens historiska utgångspunkt i en idé om en normativ, rörlig kropp, leder till att personer med fysiska funktionsnedsättningar ofta möter miljöer som inte är utformade för deras behov. Detta handlar inte om individuella begränsningar, utan om sociala och politiska beslut kring vem som betraktas som accepterad i stadens rum. Resultatet blir miljöer där vissa kroppar och rörelsemönster inte ges plats.

Transportforskaren Martens (2012, s. 4) introducerar ett relationellt perspektiv på tillgänglighet. Han menar att en plats aldrig är tillgänglig i absolut mening, utan i relation till individens resurser och förutsättningar. Därför måste planeringen utgå från variation, inte standarder, för att kunna möta olika behov. Detta ifrågasätter föreställningen om att tekniska lösningar automatiskt skapar jämlik tillgång.

Vidare visar Imrie (2000, ss. 1652–1654) att rörlighet och delaktighet är beroende av hur sociala och institutionella strukturer organiseras. Om planering bygger på föreställningar om funktionsnedsättning som ett avvikande tillstånd, riskerar användarnas behov bli åsidosatt eller förbises. För att skapa fullt tillgängliga miljöer krävs ett synsätt där delaktighet inte ses som ett tillägg, utan som en grundläggande del av samhällsbyggandet.

Universell utformning lyfts ofta fram som en strategi för att skapa inkluderande miljöer från början (Steinfeld och Maisel, 2012, s. 302). Det handlar om att planera för mångfald

och variation, snarare än att utgå från en föreställning om en typisk användare. I planeringssammanhang innebär detta att design och utformning ska fungera för många, utan att vissa grupper särskiljs genom speciallösningar. En sådan strategi förutsätter att inkludering vägs in i tidiga skeden av beslutsfattande.

Hedvall, Ståhl och Iwarsson (2022, ss. 152-153) betonar att tillgänglighet inte bara handlar om att undanröja hinder, utan om att utforma miljöer som är begripliga och meningsfulla. Deras forskning visar att användarens erfarenheter och perspektiv behöver vara styrande, snarare än tekniska standarder. Särskilt i offentliga miljöer som parker och torg blir det avgörande att förstå tillgängligheten som något som formas i samspel mellan individ och plats.

4. Teori

I denna studie fungerar tillgänglighet som det huvudsakliga analysverktyget, medan universell utformning, social rättvisa och human-centered design utgör teoretiska ramverk som fördjupar analysen och möjliggör en bredare förståelse för hur tillgänglighet formas, möjliggörs och begränsas inom fysisk planering. Dessa ramverk bidrar med kompletterande perspektiv som belyser tillgänglighetens komplexitet i planeringspraktiken.

4.1 Tillgänglighet som analytiskt verktyg

Tillgänglighet är inte enbart en praktisk eller teknisk förutsättning i stadsplanering. Det fungerar även som ett centralt analytiskt begrepp för att förstå hur samhället organiseras i relation till inkludering, exkludering och maktstrukturer i det offentliga rummet. Det handlar om att synliggöra de normer, strukturer och fysiska utformningar som möjliggör eller begränsar människors delaktighet. Tillgänglighetsbegreppet rör därmed inte endast framkomlighet, utan omfattar också bredare frågor om rättvisa, jämlikhet och mänskliga rättigheter. Som Imrie (2000, ss. 1641-1656) betonar är tillgänglighet en fråga om maktrelationer i staden, där föreställningar om den "normala

kroppen” ofta styr planeringspraktiken och bidrar till att marginalisera personer med funktionsnedsättning.

I denna studie används tillgänglighet som ett analysverktyg genom att det utgör både det övergripande temat för vår frågeställning och den grund utifrån vilken vi har granskat och tolkat vårt material. Analysen har genomförts i tre steg:

Dokumentanalys: Vi har undersökt hur tillgängligheten uttrycks i Helsingborgs stad, styrdokument, riktlinjer och policyramverk. Här har vi analyserat i vilken utsträckning begreppet tillgänglighet förekommer, hur det definieras, och hur det konkretiseras i planeringsstrategier, exempelvis i målformuleringar och riktlinjer för utemiljöer.

Platsobservationer: Vi har observerat två lekplatser och två parker i Helsingborg utifrån en checklista som bygger på fem utvalda principer för universell utformning. Dessa är likvärdig användning, flexibilitet, låg fysisk ansträngning, tålighet för fel och tillräckligt utrymme. Här har tillgänglighet använts som ett konkret analysverktyg för att bedöma platsens fysiska utformning och identifiera hinder eller möjliggörande faktorer för personer som använder hjulförsedda hjälpmedel.

Vi har utgått från fem av de sju principerna, vilket har motiverats av att de mest berör den fysiska tillgängligheten för personer som använder hjulförsedda hjälpmedel i parker och lekplatser. Det rör sådant som framkomlighet, ytor, lutningar, variation i lekredskap och säkerhetsaspekter, alltså observerbara och rumsliga faktorer som kan bedömas genom platsanalys.

Principerna enkel och intuitiv användning samt begriplig information har valts bort eftersom dessa i högre grad berör kognitiv tillgänglighet och informationsdesign, vilket ligger utanför denna studies fokus på fysiska funktionsnedsättningar. Dessa aspekter är visserligen viktiga i ett bredare tillgänglighetsperspektiv, men faller utanför ramen för denna undersökning som har ett specifikt fokus på rullstolsanvändare.

Att tillämpa de fem principerna i en strukturerad checklista, har möjliggjort att kunna observera och jämföra hur olika offentliga miljöer möjliggör eller försvårar fysisk tillgänglighet och delaktighet. Checklistan har därmed fungerat som ett konkret analysverktyg som översätter teorin om universell utformning till praktisk observation.

Intervjuer: Efter intervjun med landskapsarkitekten och tillgänglighetsrådgivaren Paulina Svenstrup samt rättighetspolitisk samordnare Karolina Celinska, har det analyserats hur tillgänglighet förstås, prioriteras och hanteras i den kommunala praktiken. Genom att ställa frågor om hur tillgänglighet integreras i design- och planeringsprocesser, har en inblick getts i det professionella perspektivet och har därefter kunnat jämföras med platsobservationer och dokumentanalyser.

Genom att använda tillgänglighet som ett analytiskt verktyg har det gått att koppla samman intention (styrning), praktik (fysisk miljö) och upplevelser (social inkludering), vilket har möjliggjort en kritisk granskning av hur väl stadens ambitioner om tillgänglighet faktiskt förverkligas i den byggda miljön.

4.2 Social rättvisa som teoretiskt ramverk för tillgängliga parker och lekplatser

Begreppet social rättvisa handlar om att skapa ett samhälle där alla människor, oavsett bakgrund, funktionsförmåga eller socioekonomisk status, har lika möjligheter att delta i samhällslivet på sina egna villkor. Enligt Rawls (1999, ss. 3–5) innebär ett rättvist samhälle att resurser och institutioner organiseras på ett sådant sätt som gynnar de minst gynnade, vilket utgör en normativ grund för rättvisa i samhällsplaneringen. Soja (2010, ss. 14-15) vidareutvecklar detta genom att introducera begreppet spatial justice (rumslig rättvisa) och belyser hur makt, resurser och delaktighet fördelas i det fysiska rummet. I stadsplanering innebär detta att man måste analysera vilka grupper som gynnas eller missgynnas av beslut kring utformningen av offentliga miljöer och tillgång till tjänster. Detta för att se hur dessa påverkar människors möjlighet till delaktighet, rörelse och social inkludering.

Boverket (2022) betonar vikten att integrera social inkludering i hela planeringsprocessen från stadsplanering till detaljutformning och att involvera medborgarna för att skapa en mer hållbar och trivsam livsmiljö. En inkluderande planering kan dessutom skapa mervärden, såsom ökat engagemang i närmiljön och ökad attraktivitet för företag och verksamheter, vilket i sin tur stärker den ekonomiska hållbarheten. Samtidigt kan bristande tillgänglighet i verksamheter, lokaler eller

information leda till diskriminering. Därför krävs ett systematiskt tillgänglighetsarbete i alla miljöer, från skolor och arbetsplatser till parker, lekplatser och andra offentliga rum (MFD, 2024).

I detta examensarbete används social rättvisa som ett analytiskt ramverk för att undersöka hur Helsingborgs parker och lekplatser fungerar för barn och vuxna med fysiska funktionsnedsättningar. Frågor om tillgång, inkludering och representation blir centrala, särskilt i relation till stadens arbete med att skapa tillgängliga miljöer för alla. Social rättvisa kopplas här även som stöd till perspektivet om universell utformning (Steinfeld & Maisel, 2012) och human-centered design (Norman, 2013), som båda strävar efter att skapa miljöer där ingen exkluderas på grund av fysiska eller kognitiva förutsättningar. Enligt Norman (2013, ss. 2–9 & 219–223) bör gestaltning grunda sig i hur människor tänker, känner och agerar i verkliga situationer.

Från teorier om social rättvisa (Soja & Rawls), har begrepp som rumslig rättvisa och jämlik tillgång hämtats. Dessa har använts som tolkningsanalys för att analysera vem som gynnas eller missgynnas av den fysiska miljön. När det exempelvis kom till kännedom av platsobservationen att Sofiero park har på vissa delar i området branta lutningar utan alternativa vägar, analyseras detta som ett uttryck för orättvis rumslig fördelning, det offentliga rummet blir inte jämlikt tillgängligt för alla.

4.3 Universell utformning som teoretiskt ramverk

Universell utformning är både ett teoretiskt ramverk och en designstrategi som syftar till att skapa miljöer, produkter och tjänster som är tillgängliga och användbara för så många människor som möjligt, oavsett ålder, kön eller funktionsnedsättning (Centre for Excellence in Universal Design, 2023).

I Sverige används begreppet för att betona vikten av att ta hänsyn till mångfald redan i den tidiga planerings- och gestaltungsfasen, snarare än att förlita sig på särskilda anpassningar i efterhand. Tanken är att lösningar ska vara inkluderande från början, vilket gynnar hela befolkningen. Universell utformning är också en grundläggande

princip i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och därmed ett åtagande för Sverige, EU och andra konventionsanslutna länder (Funktionsrätt Sverige, 2024).

Universell utformning vilar på sju grundläggande principer som tillsammans utgör en helhetssyn på inkludering. Den första handlar om att skapa lösningar som kan användas av så många som möjligt utan att behöva anpassas. Den andra betonar vikten av flexibilitet så att användare av olika behov kan använda miljön på sitt eget sätt. Den tredje principen fokuserar på att miljön ska vara lätt att förstå och använda, oavsett erfarenhet eller kognitiva förutsättningar. Den fjärde innebär tydlig och tillgänglig information, medan den femte syftar till att minimera risker och konsekvenser av oavsiktliga misstag. Den sjätte handlar om att användningen inte ska kräva mycket fysisk kraft, medan den sjunde belyser att det ska finnas tillräckligt med utrymme för att alla ska kunna ta sig fram och använda platsen, oavsett rörelseförmåga, kroppsstorlek eller hjälpmedel (Centre for Excellence in Universal Design, 2023).

Inom planeringen av lekplatser och parker innebär dessa principer att miljöerna bör utformas så att individer med och utan funktionsnedsättningar exempelvis kan leka tillsammans, snarare än att separata lösningar skapas för olika grupper. Det handlar om att skapa inkluderande miljöer som stödjer samspel, rörelse, vila och delaktighet för alla.

I denna studie används universell utformning som teoretisk ramverk för att granska såväl styrdokument som den fysiska utformningen av lekplatser och parker i Helsingborg. Ramverket används för att identifiera i vilken utsträckning dessa miljöer stödjer jämlik tillgång och delaktighet, eller om exkludering riskerar att uppstå genom otillräcklig planering eller bristande förståelse för variation i användarnas behov.

Från teorin om universell utformning har fem av de sju principerna valts och omvandlats till en form av checklista för platsobservationer. Checklistan består av konkreta frågor som exempelvis

- Finns det tillräckligt breda gångvägar för hjulförsedda hjälpmedel?

- Är lekutrustningen utformad så att barn och vuxna med olika fysiska förmågor kan delta?
- Finns det vilplats, såsom sittbänk för personer med begränsat ork?

Dessa frågor är direkt kopplade till principerna om likvärdig användning, flexibilitet, låg fysisk ansträngning, tålighet för fel och tillräckligt utrymme. Genom att använda universell utformning som analysverktyg går det att systematisk bedöma hur den fysiska miljön svarar mot olika användarbehov.

Teorin hjälper att identifiera styrning och praktik. När man i dokumentanalysen ser att Helsingborgs stad uttrycker höga ambitioner kring tillgänglighet, men sedan observerar lekplatser och parker där vissa användare inte kan delta på jämlika villkor, blir principen för universell utformning ett verktyg för att konkretisera vad som saknas, varför det är problematiskt och hur det kan kopplas till brister i planering eller utförande.

4.4. Human-centered design som teoretisk ramverk

Human-centered design (HCD) är ett användarperspektiv inom design och planering som syftar på att förstå människors behov, känslor och beteende i den miljö de lever i. Enligt Norman (2013, ss. 9 & 234) bör utformningen av miljöer utgå från hur människor faktiskt använder och upplever en plats, snarare än från generella antaganden eller normer. HCD betonar vikten av empati, delaktighet och praktisk användbarhet i utformningsprocessen, vilket gör det till ett bra komplement till både universell utformning och social rättvisa.

I denna studie används HCD som ett teoretiskt ramverk för att lyfta fram användarnas och professionellas erfarenheter och perspektiv, särskilt vad gäller hinder och möjligheter i rekreativmiljöer såsom parker och lekplatser. Genom att kombinera HCD med begreppen tillgänglighet, social rättvisa och universell utformning, skapas en helhetsförståelse för hur inkluderande miljöer kan främjas i praktiken.

Utifrån human-centered design (HCD) används synsättet att användarnas behov bör göra grunden för designprocessen. I intervjuerna har därför frågor ställts kring hur personer med funktionsnedsättning involveras i planering och utformning. Svaren har analyserats i relation till HCD-principen som betonar att tillgänglig design förutsätter aktiv brukarmedverkan. När exempelvis landskapsarkitekten och tillgänglighetsrådgivaren Paulina Svenstrup beskriver hur referensgrupper med familjer med funktionsnedsättning används i planering, kan detta tolkas som ett konkret exempel på tillämpning av HCD i praktiken.

5. Forskningsstrategi och metoder

För att undersöka hur tillgängligheten i Helsingborgs parker och lekplatser fungerar för barn och föräldrar som använder rullstol, har en kvalitativ forskningsansats använts. Helsingborgs kommun används som en testbädd för att undersöka hur det ser ut med tillgänglighet i lekplatser och parker i kommunen. Kvalitativa metoder lämpar sig väl när fokus ligger på upplevelser och sammanhang snarare än på kvantitativ mätning, vilket gör dem särskilt användbara i studier som berör delaktighet, rättigheter och rumslig rättvisa (Bryman, 2016, s. 456).

Studien är explorativ, vilket innebär att vi inte utgått från färdiga hypoteser utan har velat utforska ett område där det finns kunskapsluckor. Enligt Patel och Davidson (2011, s. 12) handlar explorativ forskning om att öppna upp för nya insikter och förstå komplexa sammanhang, vilket är centralt i vår analys av tillgänglighetens praktiska uttryck.

Det teoretiska ramverket bygger på begrepp som universell utformning, social rättvisa och human-centered design vilket har vuxit fram i takt med att vi fördjupat oss i litteraturen. Denna process följer ett induktivt angreppssätt, där teman och begrepp har identifierats stegvis utifrån tidigare forskning snarare än tillämpats direkt (Patel & Davidson, 2011, s. 23).

Studien utgår från en fallstudie av Helsingborgs kommun. Detta då fallstudier ofta används för att undersöka specifika situationer i deras verkliga sammanhang, särskilt när det rör sig om komplexa sociala och fysiska miljöer (Bryman, 2016, s. 96). Inom

ramen för fallstudien har vi använt oss av flera metoder som litteraturstudier, dokumentanalys, intervjuer och platsobservationer. Kombinationen av olika metoder gör det möjligt att belysa tillgänglighetsfrågor ur olika perspektiv och skapa en bättre helhetsbild. Denna metodtriangulering innebär att olika typer av empiri får komplettera och stärka varandra. Triangulering används för att öka tillförlitligheten i kvalitativa studier, eftersom det minskar risken för slutsatser som bygger på en enskild källa (Patel & Davidson, 2011, s. 107).

Intervjuerna som genomförts har varit semistrukturerade. Valet av denna metod har skapat förutsättningar för att både jämföra deltagarnas svar och fånga in individuella erfarenheter. Vi har intervjuat både tjänstepersoner och användare för att kunna jämföra det strategiska perspektivet med människors faktiska erfarenheter. Intervjuerna och kommunens dokument har analyserats med hjälp av kvalitativ innehållsanalys, där vi identifierat återkommande teman kopplade till tillgänglighet, inkludering och fysisk utformning (Bryman, 2016, s. 368).

Slutligen har forskningsetiska principer varit en självklar del av arbetet. Alla som deltagit i intervjuerna har fått information om studiens syfte, gett sitt samtycke och behandlas anonymt i materialet.

5.1 Litteraturstudie

Syftet med litteraturstudien har varit att skapa en kunskapsbas som kan stödja analysen av tillgängligheten i Helsingborgs parker och lekplatser. Genom att fördjupa oss i tidigare forskning om fysisk tillgänglighet, human-centered design, universell utformning och inkluderande stadsplanering har vi fått en teoretisk grund för arbetet. Dessutom har litteraturstudien hjälpt oss att formulera och tydliggöra studiens forskningsfrågor.

Enligt Patel och Davidson (2011, ss. 42-44) utgör litteraturstudien ett viktigt moment i forskningsprocessen, då den möjliggör en teoretisk grund och en fördjupad förståelse för det valda forskningsfältet. Litteraturstudien fungerar inte bara som bakgrund, utan skapar även ramar för analys och argumentation. På liknande sätt framhåller Bryman

(2016, ss. 27-28) att litteraturstudien ger fördjupning, perspektiv och kontext till forskningsområdet.

För att samla in relevant litteratur har vi använt databaser som DiVA, ResearchGate, Academia och Malmö universitets sökportal (Libsearch). Nyckelord som använts i sökprocessen är bland annat *tillgänglighet*, *funktionsnedsättning*, *offentliga rum*, *lekplatser*, *parker*, *universell utformning* och *inkludering*. Dessutom gjordes sökord på engelska som *accessibility*, *Human-centered design*, *disability*, *Universal design* och *spatial justice*. Sökningarna har gjorts på både svenska och engelska för att bredda urvalet av material.

Det insamlade materialet består av vetenskapliga artiklar, rapporter, lagar, riktlinjer och tidigare fallstudier, samt akademisk litteratur. En kombination av normativa och empiriska källor har möjliggjort att förstå hur tillgänglighet bör fungera enligt styrdokument, lagstiftning samt hur det fungerar i praktiken enligt tidigare forskning. Sammantaget har litteraturstudien bidragit till att utveckla en förståelse för hur tillgänglighet kan analyseras ur ett planerings- och användarperspektiv.

5.2 Fallstudie

Detta arbete är en kvalitativ fallstudie som fokuserar på Helsingborg stad. En fallstudie innebär att man undersöker något noggrant och i detalj i sitt verkliga sammanhang. Det är en metod som ofta använder flera olika sätt att samla in information. Fallstudier är särskilt användbara när man vill få en bred förståelse för något som är komplext och handlar om samhället (Bryman, 2016, s. 71).

Studien undersöker hur tillgänglighet för personer med fysiska funktionsnedsättningar hanteras i Helsingborgs parker och lekplatser, samt hur kommunen arbetar med frågan inom ramen för fysisk planering. Fallstudien har därmed en explorativ och beskrivande karaktär, där fokus ligger på att analysera både strategiska dokument och praktiska erfarenheter från användare. Helsingborg har valts som fallstudie eftersom staden i flera strategiska dokument lyfter ambitionen att skapa tillgängliga och socialt hållbara offentliga miljöer (Översiktsplan, 2021).

Datainsamlingen har skett genom en kombination av dokumentstudier och semistrukturerade intervjuer. Kommunala riktlinjer, tekniska underlag och planeringsdokument har analyserats, tillsammans med intervjuerna med landskapsarkitekt och tillgänglighetsrådgivare Paulina Svenstrup, och rättighetspolitisk samordnare Karolina Celinska för DHR. Dessutom med personer som använder rullstol och har erfarenhet av att vistas i stadens parker och lekplatser. Enligt Bryman (2016, s. 468) stärker en sådan kombination av metoder studiens tillförlitlighet och möjliggör en djupare förståelse av det som undersöks.

5.2.2 Dokumentstudie

En del av datainsamlingen i denna studie utgörs av en dokumentstudie, med syftet att undersöka hur Helsingborgs stad uttrycker mål, riktlinjer och strategier kopplade till fysisk tillgänglighet i den offentliga utemiljön. Studien fokuserar särskilt på hur tillgänglighet behandlas i planering och utformning av parker och lekplatser för personer med fysiska funktionsnedsättningar. Genom att granska kommunala dokument ges en inblick i hur kommunen formulerar sina mål, samt vilka principer och lösningar som föreslås för att skapa inkluderande offentliga miljöer.

Urvalet av dokument har gjorts utifrån deras innehåll och tillgänglighet via Helsingborgs stads webbplats. Två dokument har analyserats i studien, vilket är *Tillgänglighetshandboken* (2025), som innehåller vägledande riktlinjer för utformningen av stadens offentliga platser, samt *Översiktsplan 2021*, som beskriver kommunens långsiktiga mål för fysisk planering och social hållbarhet. Dokumenten presenterar olika nivåer av kommunal planering vilket är strategisk, vägledande och teknisk. Tillsammans ger de en större förståelse för hur tillgänglighetsfrågor hanteras inom stadens styrningsstruktur. Dessutom har vi analyserat hur Helsingborg stad arbetar med medborgardialog, genom att titta på policydokumentet *Plan för lika möjligheter 2022-2025*.

Analysen har genomförts kvalitativt med fokus på hur tillgänglighet definieras och hanteras i dokumenten, vilka användargrupper som lyfts fram, samt vilka konkreta åtgärder och lösningar som föreslås. Enligt Bryman (2016, s. 664) kan dokument både

ge information och visa vilka värderingar och prioriteringar som finns inom en organisation. Därför är dessa viktiga att studera när man vill förstå hur styrning och praktik hänger ihop.

Utöver dokumentanalysen har platsbesök genomförts i ett urval av parker och lekplatser i Helsingborg. Syftet med dessa observationer är att undersöka hur tillgänglighetsprinciper, som beskrivs i dokumenten, uttrycks i den fysiska miljön. Observationerna har fokuserat på framkomlighet, tillgång till lekutrustning, sittplatser och överblickbarhet. Som analytiskt verktyg används universell utformning, med särskild fokus på hur miljöerna fungerar för så många användare som möjligt, oavsett funktionsförmåga. Genom att kombinera dokumentanalys med platsobservationer och intervjuer skapas en djupare förståelse för hur tillgänglighet hanteras både i planering och faktisk utformning av stadens offentliga miljöer.

5.2.3 Intervjustudie

Som en del av studien genomfördes kvalitativa, semistrukturerade intervjuer för att få en bättre förståelse för tillgängligheten i stadens parker och lekplatser. Undersökningen är inriktad på Helsingborg och intervjuerna syftade till att belysa hur tillgängligheten upplevs och hanteras i staden. Enligt Patel och Davidson (2011, ss. 81-83) ger denna intervjumetod utrymme för öppna svar och följdfrågor, vilket skapar en mer samtalsliknande intervjuform. Inför varje intervju informerades informanterna om studiens syfte och samtyckesblankett skickades ut i enlighet med forskningsetiska principer (Bilaga 1).

Sammanlagt genomfördes sju intervjuer. En av dessa var med Paulina Svenstrup, 36 år, som arbetar som landskapsarkitekt och tillgänglighetsrådgivare i Helsingborgs stad. Hennes arbetserfarenhet gav viktiga aspekter i hur kommunen arbetar både strategiskt och praktiskt med tillgänglighetsfrågorna i offentliga miljöer. Dessutom intervjuades Karolina Celinska, 46 år, rättighetspolitisk samordnare vid DHR. Hennes expertis gav oss värdefulla insikter i hur tillgänglighetsfrågor hanteras i planeringsprocesser, både ur ett svenskt och internationellt perspektiv.

Därutöver intervjuades fem personer som använder rullstol, med syfte att fånga deras erfarenheter av fysisk tillgänglighet, hinder i miljön och upplevd delaktighet i stadens parker och lekplatser. Informanterna varierade i både ålder och kön, och är anonyma i studien. Endast grundläggande uppgifter om kön och ålder har dokumenterats för att ge kontext till informanternas upplevelser.

Kontakten med informanter etablerades genom en kombination av professionella nätverk samt digitala forum, såsom LinkedIn, Facebook-grupper och Instagram. Där annonserade vi öppet, och intresserade individer tog själva kontakt med oss via privata meddelanden. Kontakten med tjänstepersoner etablerades via LinkedIn, där vi publicerade ett inlägg med en förfrågan om expertstöd inom tillgänglighet i byggd miljö. Genom detta inlägg fick vi kontakt med yrkespersoner som visade intresse och skickade meddelanden privat för att delta i studien.

När det gäller användare med egen erfarenhet av rörelsenedsättning använde vi både personliga kontakter och Facebook. En öppen förfrågan publicerades i relevanta grupper, riktad till personer bosatta i Helsingborg som använder rullstol eller andra hjulförsedda hjälpmedel. Intresserade hörde av sig via privata meddelande och behöll anonymiteten under studien.

Intervjumaterialet har hanterats i enlighet med EU:s dataskyddsförordning (GDPR). Alla informanter informerades om studiens syfte, att deras deltagande var frivilligt och att de kunde avbryta sitt deltagande när som helst. Personuppgifter har anonymiserats och allt material kommer att raderas efter avslutat arbete, i enlighet med Malmö universitets riktlinjer för studentarbeten. Intervjufrågor och intervjuprotokoll finns i Bilaga 2.

5.2.4 Intervjuer - användarperspektiv

För att belysa både institutionella och personliga perspektiv på tillgänglighet i parker och lekplatser har vi intervjuat sju personer med olika erfarenheter, där två av dem representerar ett professionellt perspektiv. Karolina Celinska, rättighetspolitisk samordnare på DHR i Stockholm, som ger ett nationellt och strategiskt perspektiv på funktionsrätt och inkludering samt Paulina Svenstrup, landskapsarkitekt och tillgänglighetsrådgivare i Helsingborgs stad, med ansvar av offentliga utemiljöer.

Dessutom har fem informanter intervjuats, där de har bidragit med reflektioner och erfarenheter av hur de upplever tillgängligheten i parker och lekplatser i Helsingborg. Dessa är antingen personer som själva lever med fysisk funktionsnedsättning och är rullstolsburna eller föräldrar till barn med sådant behov. Genom deras erfarenheter synliggörs hur stadsrummets tillgänglighet fungerar i praktiken och vilka hinder som kan uppstå. Intervjupersonerna har valts utifrån varierande ålder och kön för ett bredare perspektiv av deras erfarenheter. Samtliga har gett sitt informerade samtycke till deltagande. För att skydda deltagarnas anonymitet benämner vi dem med neutrala namn som till exempel Informant 1, Informant 2 och så vidare.

Intervjumaterialet utgör en central del av studiens analys och flera citat från intervjuerna återkommer genomgående i uppsatsen, där de används som underlag för den tematiska analysen av tillgänglighet i den fysiska miljön.

Informanterna valdes med utgångspunkt i deras erfarenheter av tillgänglighet i lekplatser och parker, både som föräldrar till barn med funktionsnedsättning och som morföräldrar och personer med egen funktionsnedsättning. Våra intervjuer och platsobservationer stödjer Wästerfors (2022, ss. 39–48) beskrivning av hur användare genom vardagliga erfarenheter fungerar som "tillgänglighetsdetektiver" och synliggör brister i miljön som annars riskerar att förbises i formella utvärderingar.

Informanterna är följande:

Informant 1 - Kvinna, 30 år. Mamma till en 5-årig pojke som använder rullstol. Hon beskriver hur barn med rörelsenedsättning konkret kan använda och uppleva lekplatser, och vilka hinder eller möjligheter som kan uppstå i leken.

Informant 2 - Kvinna, 33 år. Mamma som använder rullstol. Hon bidrar med hur en förälder med nedsatt rörelseförmåga upplever tillgängligheten i lekmiljöer, särskilt i samspel med sitt barn.

Informant 3 - Kvinna, 72 år. Användare av manuell rullstol. Hon delar egna erfarenheter av att röra sig i parker och lekplatser med rörelsenedsättning i äldre ålder, vilket belyser tillgänglighetens betydelse för social delaktighet, även i relation till barnbarn.

Informant 4 - Kvinna, 32 år. Användare av manuell rullstol. Hon beskriver hur hinder i utemiljöer påverkar den dagliga användningen av parker och lekplatser, särskilt gällande framkomlighet och möjlighet att vistas tillsammans med andra.

Informant 5 - Man, 45 år. Pappa som använder rullstol. Han nämner hur tillgänglighetsbrister kan påverka föräldrarollen i parker och lekplatser, exempelvis att kunna hjälpa sitt barn eller följa med till leken.

5.2.5 Platsobservationer

Observationerna genomfördes genom fysisk platsbesök, där vi analyserade tillgängligheten i parkerna Sofiero slott och slottsträdgård och Fredriksdals museer och trädgårdar, samt lekplatserna Rymdlekan och Dinosaurielekplatsen utifrån ett utifrånperspektiv. Det innebär att vi, som inte själva lever med fysiska funktionsnedsättningar, försökte sätta oss in i hur miljöerna kan upplevas av användare som exempelvis använder manuell rullstol, eldriven rullstol, rullator eller andra hjulförsedda hjälpmedel. Syftet var att identifiera fysiska hinder, barriärer och möjligheter i miljön. Vi är medvetna om att ett utifrånperspektiv har begränsningar, då vi inte själva har den kroppsliga erfarenheten av att navigera i miljöer med funktionsnedsättning. För att möta denna etiska och metodologiska utmaning valdes det

att kombinera observationerna med intervjuer med personer som har egna erfarenheter av att leva med rörelsenedsättning. Dessa intervjuer har bidragit till att nyansera och förankra våra observationer i faktiska användarupplevelser.

Observationerna genomfördes i april månad 2025, med syftet att analysera hur väl dessa offentliga miljöer uppfyller principerna för universell utformning, med särskilt fokus på barn och föräldrar med fysiska funktionsnedsättningar.

Urvalet av platser var strategiskt. De två parkerna valdes eftersom de är centrala, välbesökta och viktiga inslag i stadens gröna infrastruktur, medan de nyare lekplatserna valdes för att undersöka hur aktuella riktlinjer och mål kring tillgänglighet har implementerats i praktiken. De två lekplatserna är anlagda med cirka tre års mellanrum, vilket möjliggör jämförelser över tid.

Observationerna genomfördes med stöd av en egenutvecklad checklista (Bilaga 3), baserad på fem av de sju principerna som definierar universell utformning och som bedöms vara särskilt relevanta för fysisk utformning:

- Likvärdig användning
- Flexibilitet i användning
- Tolerans för fel
- Låg fysisk ansträngning
- Storlek och utrymme

Platsobservationerna dokumenterades genom anteckningar och vår checklista (Bilaga 3) på plats och ligger till grund för delar av analyskapitlet.

För att analysera tillgängligheten i parkerna och lekplatserna för personer med fysisk funktionsnedsättning har en systematisk platsobservation genomförts utifrån fem av relevanta principer för universell utformning. Dessa principer har konkretiserats i en checklista med observerbara kritiker som användes vid får platsbesök.

För att bedöma gångvägarnas lutning användes mobiltelefonens inbyggda lutningsmätare. Telefonen placerades direkt på gångytan för att avläsa lutningen i grader. I Sofiero park uppmätte vi som mest 4 graders lutning, vilket motsvarar ca 7%. Enligt Trafikverkets tekniska kravdokument *vägar och gators utformning* (Trafikverket, 2024, TRVINFRA-00396:2024,K236375) får gångytors längslutning inte överstiga 2 % för att vara tillgängliga. Lutning upp till 5 % kan tillämpas efter motivering och godkännande, och upp till 8 % endast om en alternativ tillgänglig väg erbjuds. Vid lutningar över 2% ska vilplan anordnas med högst 0,5 meters höjdskillnad mellan, vilket saknades i det observerade området (K248746).

För att få en användarnära förståelse av platsens tillgänglighet användes en barnvagn som verktyg. Detta gjorde det möjligt att uppleva hur personer med exempelvis rullstol kan uppleva underlag och motstånd i framkomlighet. På flera ställen upplevde vi att det var fysiskt ansträngande att ta sig fram, särskilt där gångytor var branta och där vilplan eller sittmöjligheter saknades. Enligt krav K236378 kan gångvägar med lutning över 2% kompletteras med underlättande åtgärder såsom sittplatser eller ledstänger. (Trafikverket, 2024)

Tillgängliga vilplatser i anslutning till gångvägar och lekytor observerades. I enlighet med krav K235924 kan sittplatser vara tillgängliga för personer med nedsatt rörelseförmåga och placeras vid viktiga målpunkter. Även om det fanns bänkar på platsen, var flera av dem placerade direkt på gräsytor utan hårdgjord anslutning, vilket kan försvåra åtkomsten för personer som använder hjulförsedda hjälpmedel. (Trafikverket, 2024)

5.3 Analysmetod: Kvalitativ innehållsanalys med tematisk ansats

Analysen av det insamlade materialet har genomförts med hjälp av en kvalitativ innehållsanalys med en tematisk ansats. Det innebär att vi identifierat återkommande teman i intervjumaterialet, *Översiktsplanen 2021, Plan för lika möjligheter 2022-2025, Tillgänglighetshandboken 2025* samt platsobservationerna. Teman som rör tillgänglighet, inkludering och fysisk utformning har varit i fokus och analyserats i

relation till studiens teoretiska perspektiv om universell utformning, social rättvisa och human-centered design.

Intervjuerna analyserades genom en induktiv tematisering, där vi stegvis identifierade mönster och betydelsefulla kategorier i deltagarnas berättelser. Styrdokumentet och platsobservationerna analyserades parallellt genom att söka efter hur tillgänglighet tolkas och tillämpas i kommunens planeringsdokument och i fysiska miljöer. Denna metodkombination och tematiska struktur möjliggjorde en helhetsförståelse av tillgänglighetens praktiska uttryck i Helsingborgs offentliga miljöer.

5.4 Tillförlitlighet

Bryman (2016, s. 457) betonar att kvalitativa studier präglas av forskarens tolkningar, vilket innebär att studiens tillförlitlighet påverkas av valen som görs under forskningsprocessen. I denna studie har vi strävat efter att öka tillförlitligheten genom metodtriangulering av både dokumentanalys, semistrukturerade intervjuer och platsobservationer. Trots detta finns vissa metodologiska begränsningar som är viktiga att belysa.

Ett sätt att ytterligare stärka tillförlitligheten hade varit att undersöka fler lekplatser och parker för att få en större och mer nyanserad bild av hur principer för universell utformning tillämpas i praktiken. Av tidsskäl valde vi att fokusera på två av Helsingborgs nyaste lekplatser, med motiveringen att nyare anläggningar bör uppfylla dagens krav och riktlinjer i högre grad. De valda parkerna är två av stadens största, vilket också syftade till att ge ett så representativt och rättvist urval som möjligt.

För att säkerställa studiens tillförlitlighet har ett flertal åtgärder gjorts genom hela forskningsprocessen. Samtliga intervjuer, med både tjänstepersoner och användare, har spelats in med ljudinspelare, transkriberats ordagrant och analyserades genom tematisk kodning. Transkriberingen har utförts manuellt, och teman identifierades utifrån återkommande uttryck och innehåll som relaterar till studiens syfte och teoretiska ramverk. Några exempel på teman som identifierades var "upplevelse av hinder", "lösningar i miljön" och "delaktighet i planering".

För att undvika feltolkningar har citaten noga valts ut för att representera centrala teman, inte enskilda åsikter. Varje tema har stöds av flera röster, vilket ökar överförbarheten. Platsobservationerna har genomförts med hjälp av en checklista framtagen utifrån fem principer för universell utformning. Under observationerna användes dessutom en barnvagn som verktyg för att bättre förstå tillgängligheten för personer med fysiska funktionsnedsättningar. Mobiltelefonens lutningsmätare användes för att mäta gångvägars lutning, vilket dokumenterades systematisk.

All data, både från intervjuer och observationer, har strukturerats och jämförts för att identifiera mönster, överensstämmelser och avvikelser. Genom att kombinera flera datakällor (triangulering), noggrant dokumentera analysförfarandet och systematiskt koppla empirin till teori har studien arbetat för att uppnå en hög grad av tillförlitlighet.

Intervjuerna har genomförts i enlighet med GDPR (Dataskyddsförordningen). Alla deltagare informerades i förväg om studiens syfte, deras rättigheter, samt hur deras uppgifter skulle hanteras. De fick välja om de ville vara anonyma och insamlat material har hanterats konfidentiellt och lagrats på ett säkert sätt, utan att obehöriga har tillgång till det.

5.5 Forskningsetiska överväganden

Under studiens gång har forskningsetiska överväganden varit centrala, särskilt med tanke på de kvalitativa, semistrukturerade intervjuerna som genomförts. Enligt Bryman (2016, s. 170) är det avgörande att forskaren beaktar etiska frågor kontinuerligt genom hela forskningsprocessen, från planering till publicering. Innan varje intervju informerades informanterna om studiens syfte, hur deras uppgifter skulle hanteras samt att deltagandet var helt frivilligt. Liksom Kvale och Brinkmann (2021, s. 107) nämner, säkerställdes att deltagarna gav sitt informerade samtycke. Detta dokumenterades genom en skriftlig samtyckesblankett (Bilaga 1), vilket skickades i förväg till informanterna. I de fall där intervjuerna genomfördes digitalt, bekräftades samtycket muntligt vilket även spelades in.

Eftersom studien involverade både barn och vuxna har särskilda etiska hänsyn tagits då barn anses vara en särskilt skyddad grupp inom forskning. För att säkerställa ett etiskt

förhållningssätt inhämtades samtycke från barnets vårdnadshavare, i enlighet med God forskningssed (Vetenskapsrådet, 2024, ss. 62-67). Alla deltagare informerades om att materialet skulle behandlas konfidentiellt och enbart användas för forskningsändamål. Med hänsyn till GDPR-riktlinjer kommer ljudfiler och transkriptioner att sparas säkert till dess att uppsatsen examineras, varefter de raderas.

Då informanterna är privatpersoner som har egna erfarenheter av att leva med fysisk funktionsnedsättning, erbjöds de full anonymitet. De två yrkesverksamma deltagarna valde att delta med namn, ålder och yrkestitel efter samtycke, i enlighet med Kvale och Brinkmann (2021, s. 109) rekommendationer. För att säkerställa en rättvis och noggrann framställning har alla intervjuer transkriberats ordagrant och analyserats tematiskt. Under analysen har vi strävat efter att återge deltagarnas perspektiv korrekt utan att förändra innebörden av det de uttryckt, vilket är en central forskningsetisk princip (Kvale & Brinkmann, 2021, ss. 218 & 371).

5.6 Arbetsfördelning

Arbetet har genomförts i nära samarbete där vi tillsammans deltagit i samtliga delar av processen. Vi har gemensamt formulerat syfte, forskningsfrågor och teoretiska utgångspunkter samt genomfört dokumentanalys och platsobservationer tillsammans. Under intervjuerna, som oftast genomfördes via Zoom, var vi båda närvarande. Samtliga intervjuer spelades in efter att vi hade försäkrat oss om att deltagarna gav sitt samtycke, för att vi skulle kunna fokusera på samtalet utan att behöva anteckna. Transkriberingen ansvarade den som ledde respektive intervju för, men vi har gemensamt bearbetat och analyserat materialet. Resultat, analys och slutsatser har vi arbetat fram tillsammans, där båda bidragit med perspektiv, tankar och kopplingar till teori och tidigare forskning.

5.7 Avgränsningar

Denna studie fokuserar på Helsingborgs arbete med tillgänglighet i offentliga rekreationsmiljöer, med särskilt fokus på lekplatser och parker. Andra typer av offentliga miljöer, såsom torg eller gator, behandlas inte då fokus ligger på de miljöer som är särskilt avsedda för rekreation och lek. Tillgänglighet är ett brett område, men

studien avgränsas till att undersöka fysiska aspekterna av tillgänglighet kopplade till personer med fysiska funktionsnedsättningar som använder hjulförsedda förflyttningshjälpmedel. Fokus ligger framför allt på rullstolsanvändare. Andra former av funktionsnedsättningar, såsom kognitiva, sensoriska eller psykiska, behandlas inte inom ramen för studien. För vår platsobservation har vi enbart valt att utgå från fem av de sju principerna för universell utformning, då dessa är direkt kopplade till fysisk planering. På grund av studiens omfattning och tidsram har vi valt att analysera endast två lekplatser och två parker i Helsingborg. Avgränsningen möjliggör att genomföra en fördjupad och fokuserad analys av faktiska miljöer, i relation till styrdokument, användarperspektiv och principer för universell utformning.

6. Resultat och analys

6.1 Empiri - insamlat material

6.1.1 Medborgardialog i Helsingborgs stad

Helsingborg stad lyfter fram medborgardialog som en viktig del i arbetet för att skapa lika möjligheter och tillgängliga offentliga miljöer. I styrdokumentet *Plan för lika möjligheter 2022–2025* (Helsingborgs stad, 2022, ss. 8 & 15) framgår att ett mål är att bredda deltagandet i dialogprocesser genom att nå grupper som annars riskerar att hamna utanför. Det gäller även personer med funktionsnedsättningar, som ofta stöter på hinder i den fysiska miljön och i sin möjlighet att delta. Planen betonar att både lokaler och aktiviteter som används i medborgardialogen måste vara tillgängliga för alla. Även informationen om dialogerna ska utformas så att alla har möjlighet att delta på lika villkor. Dessutom betonar Helsingborgs stad vikten av att frågor om antidiskriminering och lika möjligheter ska lyftas kontinuerligt i olika forum för medborgardialog, såsom kommunala råd, samråd med nationella minoriteter, brukarråd samt i möten med civilsamhället och invånare. Vidare uttrycks en ambition att, i nära samverkan med civilsamhället, stärka invånares tillgång till rådgivning och vägledning i frågor som rör mänskliga rättigheter och diskriminering.

6.1.2 Medborgarinvolvering i praktiken

Ett konkret exempel på hur medborgardialog tillämpas i praktiken är stadens arbete med utvecklingen av offentliga lekplatser. Via stadens webbplats (Helsingborgs stad, 2025) erbjuds invånare möjlighet att delta i enkäter och lämna synpunkter på utformningen av lekplatser. I projektet Djungellekan (Helsingborgs stad, 2025) involverades barn direkt i lekplatsens utformning. Detta visar på en ambition att inte bara skapa inkluderande miljöer för barn i allmänhet, utan också att aktivt samla in barns egna perspektiv på lek och tillgänglighet, detta är i linje med vad (Norman, 2013) teori Human - centered design förespråkar.

Utöver arbetet med lekplatser har Helsingborgs stad även utvecklat andra metoder för invånardialog, såsom intervjuer, workshops och enkäter i samband med utvecklingen av det nya stadsbiblioteket. Dessa aktiviteter har genomförts både fysiskt och digitalt, vilket möjliggjort en hög grad av invånarengagemang även under coronapandemin (Helsingborgs stad, 2022).

Ett ytterligare initiativ som stärker tillgänglighetsperspektivet i Helsingborg är satsningen Access Helsingborg (Helsingborgs stad, 2024). Där samlas information in om stadens tillgängliga platser och evenemang, och presenteras därefter på ett tillgängligt sätt via hemsidan. Även om detta i första hand handlar om informationsspridning, stärker det stadens övergripande arbete med att skapa en tillgänglig och inkluderande stadsmiljö. Helsingborgs stad arbetar även med olika referensgrupper med familjer som har erfarenheter av funktionsnedsättningar, vilket gett värdefull input genom platsbesök och workshops. Helsingborgs strategi är att brett förbättra tillgängligheten på många lekplatser, snarare än att göra enstaka platser helt tillgängliga (Tillgänglighetshandboken, 2025).

Helsingborgs stads arbete med medborgardialog visar att staden har en tydlig ambition att främja tillgänglighet och inkludering genom strukturerade och mångsidiga former för invånarnas engagemang. Genom att erbjuda olika kanaler för dialog, försöker staden nå ut till grupper som annars riskerar att exkluderas (Helsingborgs stad, 2022)

6.1.3 Dokumentanalys - presentation av planeringsdokument

Tre dokument från Helsingborgs stad har analyserats i studien. Dessa valdes för att de speglar olika nivåer av kommunal planering, från övergripande mål till tekniska anvisningar. På så vis skapas en förståelse för både det långsiktiga tänkandet och det praktiska genomförandet av tillgänglighet i stadsmiljön. Dokumentens innehåll presenteras översiktligt nedan och kommer att analyseras vidare i nästa kapitel.

6.1.4 Översiktsplan 2021 (Helsingborgs stad, 2021)

Översiktsplanen anger Helsingborgs övergripande utvecklingsmål fram till år 2050 och fungerar som en vägledning för stadens fysiska planering och långsiktiga samhällsutveckling. I dokumentet uttrycks en ambition om att skapa en socialt hållbar stad där alla invånare, oavsett funktionsförmåga, har möjlighet att röra sig fritt och säkert i stadens miljöer. Tillgänglighet lyfts fram som en grundläggande del av framtidens Helsingborg, där den byggda miljön, offentliga platser och transportsystem ska vara utformade för att möta olika behov.

6.1.5 Tillgänglighetshandboken - Handbok för en tillgängligare utemiljö i Helsingborg - för alla (Helsingborg stad, 2025)

Denna handbok fungerar som ett stöd i utformningen av tillgängliga utemiljöer. Den lyfter fram vikten av att skapa inkluderande platser för alla, oavsett funktionsförmåga, att delta i samhället. Helsingborg stad utgår i sitt arbete med tillgänglighet från flera centrala styrdokument. Dessa inkluderar Plan- och bygglagen (PBL), Boverkets byggregler (BBR) samt föreskrifterna av Boverkets författningssamling (BFS). För utformning av offentliga platser är det framför allt BFS 2011:5 ALM2 – allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet som är vägledande. Även stadens livskvalitetsprogram, som utgör en lokal tillämpning av Agenda 2030, fungerar som ett styrande dokument för att skapa hållbara och tillgängliga miljöer. (Tillgänglighetshandboken ss. 7, 13)

Handboken är nyligen reviderad av landskapsarkitekten och tillgänglighetsrådgivaren Paulina Svenstrup, som också intervjuats inom ramen för studien. Paulina Svenstrup, berättar att Barnkonventionens införande som lag blev en väckarklocka för att stärka arbetet med tillgänglighet på lekplatser. Hon lyfter att lagstiftningen är otydlig kring vad tillgänglighet innebär, och för vem, vilket har lett till att kommunen valt att satsa på intern kompetenshöjning via utbildningar, studiebesök och erfarenhetsutbyten.

6.1.6 Plan för lika möjligheter 2022-2025 (Helsingborgs stad, 2022)

Plan för lika möjligheter 2022-2025 är Helsingborgs stads styrdokument för att främja jämlika livsvillkor och motverka diskriminering. Dokumentet bygger på principen om allas lika värde och rättigheter. Det lyfts även vikten av att identifiera och undanröja hinder som påverkar människors möjlighet att delta fullt ut i samhällslivet, oavsett kön, etnicitet, funktionsförmåga, ålder eller socioekonomisk bakgrund.

Planen betonar att arbetet med lika möjligheter ska präglade all kommunal verksamhet och att särskilda insatser behövs för att nå grupper som riskerar att utestängas. Ett centralt verktyg i detta arbete är medborgardialog, som ses som ett sätt att ge röst åt dem som annars riskerar att inte bli hörda. Fokus ligger på att skapa inkluderande arbetssätt, miljöer och information, samt att säkerställa att olika perspektiv tas tillvara i beslutsfattande (Helsingborg stad, 2025).

6.2 Dokumentanalys

6.2.1 Översiktsplan (2021) övergripande mål och visioner

I inledningen till *översiktsplanen 2021* belyses Helsingborg som en levande och hållbar stad med hög livskvalitet. Planen uttrycker en tydlig målsättning att stadsutvecklingen ska ske ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart, för att säkerställa goda levnadsvillkor för både dagens och framtidens invånare (2021, s. 4). Planen beskrivs som det kommunövergripande styrdokumentet som ska vägleda hur mark- och vattenområden används och utvecklas fram till år 2050. Här beskrivs strukturer för

bostadsbyggande, trafiklösningar och grönområden, med målet att skapa "en bra vardag" för kommande 190 000 invånare (2021, s. 5).

Översiktsplanen 2021 grundas i en rad övergripande mål på global, nationell och lokal nivå som är direkt relevanta för tillgänglighetsperspektivet inom stadsplaneringen. På global nivå lyfts särskilt Agenda 2030:s mål 3 (god hälsa och välbefinnande), mål 5 (jämskilldhet) och mål 11 (hållbara städer och samhällen) som centrala riktlinjer för planens inriktning (2021, ss. 42-43). Dessa mål betonar vikten av inkluderande, trygga och tillgängliga livsmiljöer vilket är en målsättning som återkommer i ÖP:s strävan att främja social hållbarhet och jämlik tillgång till stadens offentliga rum och grönområden.

Vikten av tillgång till vatten, natur och grönområden som en förutsättning för rekreation och välbefinnande betonas. Den fysiska miljön framhålls som ett verktyg för att främja jämlik hälsa och social rättvisa. *"För att skapa en hållbar stad behöver vi utforma den fysiska planeringen utifrån människors erfarenheter och behov [...] så att platser upplevs som trygga för alla oavsett kön, bakgrund och ålder."* (ÖP 2021, s. 13). Detta är en viktig utgångspunkt för vår studie, där just tillgängligheten till parker och lekplatser för barn och föräldrar med fysiska funktionsnedsättningar står i fokus.

Översiktsplanen nämner även att grönområden ska möta människors behov av vila, lek, rörelse och sociala möten (2021, s. 32). Grönstrukturen ska inte bara stödja biologisk mångfald och klimatanpassningar, utan även bidra till platsers identitet och attraktivitet, särskilt i en förtätad stad där sådana kvaliteter får en ökad betydelse.

6.2.2 Inkludering och barns delaktighet och rätt till lek

I Översiktsplanen (2021, s. 43) nämns fyra strategier för delaktighet för personer med funktionsnedsättning, vilket är universell utformning, åtgärder mot bristande tillgänglighet, individuellt stöd och arbete mot diskriminering. Delaktighet för personer med funktionsnedsättning kopplas till målet att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och delaktighet i ett samhälle med mångfald som grund, där även barnrättsperspektivet och jämställdhet beaktas. Trots detta visar våra intervjuer att begreppet universell utformning upplevs som svår att åstadkomma. Paulina Svenstrup, landskapsarkitekt och

tillgänglighetsrådgivare i Helsingborg stad, lyfter utmaningar där olika behov kan stå i konflikt:

“Synskadade måste ha en kant, men för rullstol så vill man ha den nollade kanten.”

Detta visar hur olika tillgänglighetsbehov vid funktionsnedsättning ibland kan stå i konflikt med varandra i den fysiska utformningen av offentliga miljöer (Svensson, 2020, ss. 37 & 55). Exempelvis när det som underlättar orientering för personer med synnedsättning, kan skapa hinder för personer med nedsättningar i kroppens rörelseförmåga.

Karolina Celinska, rättighetspolitisk samordnare, betonar att universell utformning ofta blir mer av en idealbild snarare än ett krav:

“Jag tror att ur ett politiskt perspektiv så är det en vision. [...] Vi måste arbeta med det i alla delar, från det stora till det lilla.”

Det visar på hur skillnaden mellan vad som står i policyn och hur det fungerar i praktiken kan vara ett vanligt problem i planeringsprocessen. Detta understryker hur viktigt det är att gå från visioner till konkreta handlingsplaner, något som teorier om human-centered design (Norman, 2013) och Universell utformning (Steinfeld & Maisel, 2012) tydligt lyfter fram.

Barnperspektivet återkommer på flera platser i ÖP (ss. 43, 120 & 151), där det betonas att barns synpunkter bör beaktas tidigt i planeringen. I våra intervjuer framgår dock att barn med funktionsnedsättningar inte inkluderas och att den fysiska miljön i verkligheten inte är användbar.

Informant 1, mamma till ett barn i rullstol, beskriver det så här:

“Han säger ju själv: ‘Jag kan inte leka där’. Då gör det ont i mig. Vi försöker vara positiva, men han märker att han inte är med.”

Informant 2, själv rullstolsburen, upplever att hennes roll som förälder försvåras:

"Min dotter får leka, men jag får stå vid sidan. Jag kan inte hjälpa henne upp för rutschkanan."

Detta visar att barns rätt till lek och delaktighet inte bara handlar om fysiska objekt. Det handlar om möjligheten att faktiskt delta jämlikt i miljön, vilket i sin tur kräver tillgänglighetslösningar som är utformade för olika behov.

Översiktsplanen (2021, s. 32) nämner att alla invånare ska ha tillgång till en närpark inom 300 m. Men användarna i vår studie menar att närhet inte är samma sak som faktiskt tillgång:

"Vi har en park nära, men vi har aldrig varit där, han tar sig inte fram" (Informant 1)

Detta visar skillnaden mellan formell och faktiskt tillgänglighet, ett grundläggande begrepp inom spatial justice (Soja, 2010, ss. 13-14).

I översiktsplanen (2021, s. 32) kopplas fysisk miljö till jämlik hälsa. Trygga, gröna och tillgängliga miljöer lyfts fram som grundläggande för alla barns utveckling. Samtidigt vittnar våra intervjupersoner om känslor av utanförskap och sorg:

"Han kan inte ens gunga med andra barn, han tittar på." Vidare säger informant 1: *"Man trodde väl lite mer om samhället. Det är inte det här man tänkte när man fick barn."*

Dessa citat visar att otillgängliga miljöer inte bara skapar praktiska hinder, utan också emotionella sår och social exkludering, vilket stärker argumentet för tillgänglighet som en fråga om social rättvisa (Rawls, 1999).

6.2.3 Handbok - styrmedel i praktiken

I föregående avsnitt analyserades hur Helsingborgs Översiktsplan (2021) formulerar övergripande mål som inkludering, jämlikhet och tillgänglighet i stadens fysiska miljöer. I detta avsnitt riktas analysen mot *Tillgänglighetshandboken - Handbok för en tillgängligare utemiljö i Helsingborg - för alla* (2025), som fungerar som ett praktiskt vägledande styrdokument för hur stadens parker, gångvägar och lekplatser ska utformas för att vara tillgängliga för alla, särskilt barn och vuxna med funktionsnedsättningar. I analysen av medborgardialog används *Plan för lika möjligheter 2022-2025* för att

undersöka hur Helsingborgs stad arbetar med att inkludera personer med funktionsnedsättning i planeringsprocesser och hur detta arbete relaterar till principer om jämlikhet, delaktighet och antidiskriminering.

6.2.4 Tillgänglighetshandboken (2025) - från vision till konkret utformning

I handbokens inledning lyfts ett tydligt fokus på att alla människor ska kunna röra sig fritt och självständigt i stadens offentliga rum, oavsett funktionsförmåga. Detta mål belyser riktlinjer för till exempel gångytor, lutningar, ledstråk, belysning, vilplatser och utformning av lekplatser. Här märks en ambition att uppnå likvärdiga förutsättningar för delaktighet i stadens miljöer, vilket också speglar den teoretiska ramen i detta arbete där begrepp som social rättvisa (Rawls, 1999), universell utformning (Steinfeld & Maisel, 2012) och användarmedverkan (Healey, 2006) är centrala.

Genom att analysera *Tillgänglighetshandboken* (2025) utifrån två teman, lekplatsens tillgänglighet och framkomlighet i parker och gångvägar, undersöker vi hur stadens övergripande mål om inkludering omsätts i praktiken. Av särskilt intresse är i vilken mån riktlinjerna svarar mot de behov och erfarenheter som uttrycks av våra intervjupersoner, barn, vuxna och yrkesverksamma, och hur dokumentet bidrar till att minska gapet mellan planeringsmål och faktisk användbarhet.

6.2.5 Lekplatsers tillgänglighet - mellan riktlinjer och verklig inkludering

Tillgänglighetshandboken (2025, ss. 10, 20, 28 & 31) lyfter att lekplatser ska utformas med fokus på framkomlighet och delaktighet. Underlaget bör vara fast, stabilt och halkfritt exempelvis gummiasfalt eller hårdpackat grus för att göra platsen tillgänglig för så många som möjligt. Det framhålls även att lekredskap bör kunna nås och användas av barn med olika funktionsförmåga då det: “[...] finns olika nivåer av både fysiska och kognitiva utmaningar på en lekplats.” (Tillgänglighetshandboken, 2025, s. 20). Paulina Svenstrup, tillgänglighetsrådgivare i Helsingborgs stad, beskriver kommunens strategi.

”Vi har ju många lekplatser i Helsingborg. Och jag vet att vissa kommuner nischer in sig att en lekplats ska vara fullt tillgänglig. Vi tänker brett i stället och försöker göra det tillgängligt för så många som möjligt.”

Denna strategi visar på en ambition om att inkludera brett, vilket speglar tanken bakom universell utformning, att miljöer ska kunna användas av så många som möjligt (Steinfeld & Maisel, 2012, s. 15). Det breda perspektivet kan bidra till att fler lekplatser blir delvis tillgängliga, vilket i sig är positivt. Samtidigt visar både intervjuer och observationer att detta inte alltid räcker för att uppnå faktiskt användbarhet för barn med fysiska funktionsnedsättningar.

Informant 1, mamma till barn i rullstol, berättar:

”De har en anpassad gunga, men de har inget anpassat underlag som leder till gungan.”

Citatet visar hur frånvaron av tillgängliga ytor runt lekredskap försvagar funktionen av själva anpassningen. Egard (2022, ss. 17–19) visar hur liknande bristfälliga lösningar ofta framställs som nödvändiga, trots att de inte uppfyller lagens krav på självständig tillgång.

En annan användare, Informant 2, beskriver en vardag präglad av val mellan olika begränsningar:

”Det är klart att det är roligare för barn med mycket sand, men det är inte så roligt för oss med rullstol.”

Trots att *Tillgänglighetshandboken* (2025, ss. 20-21) betonar att lekplatser ska vara tillgängliga för alla och främja delaktighet oavsett funktionsförmåga, vittnar användare om att utformning och materialval inte alltid möjliggör detta i praktiken.

Informant 3, användare av manuell rullstol, reflekterar över lösningar som hon önskar se mer av i verkligheten:

“Man skulle kunna ha ett underlag av grus, om man nu tycker om grus, men då borde det finnas en gångväg av betong eller asfalt som är tillräckligt bred för att man ska kunna köra rullstol eller rullator på den.”

Tillgänglighetshandboken (2025) nämner visserligen behovet av alternativa rutter och hårdgjorda gångvägar i parker och lekplatser (ss. 21 & 69), men användarnas erfarenheter visar att detta sällan är genomfört konsekvent.

Informant 2 sammanfattar situationen med en uppgiven reflektion:

“Jag skulle säga att 85-90 % av lekplatserna är otillgängliga.”

Trots att Helsingborgs stad enligt handboken eftersträvar lösningar baserade på universell lek (2025, s. 20), visar dessa berättelser att det fortfarande finns ett gap mellan dokumentets mål och verklig användbarhet. Det understryker vikten av att, liksom Hedvall, Ståhl och Iwarsson (2022, s. 152) nämner, inte enbart utgå från tekniska normer, utan att forma miljöer som upplevs som användbara för de som vistas där.

6.2.6 Gångvägar och parkmiljöer - tillgänglighet i rörelse och vila

Tillgänglighetshandboken (2025, ss. 28 & 58) betonar att gångvägar i parker och offentliga rum ska vara hårda, jämna och halksäkra samt ha tillräcklig med bredd och tydlig avgränsning mot angränsande ytor. Lutning ska hållas inom rekommenderade gränser, och sittplatser med tillgängliga bänkar ska finnas med jämna mellanrum. Syftet är att alla ska kunna ta sig fram självständigt och vila vid behov.

Men flera av våra intervjupersoner beskriver att underlag och lutningar gör detta svårt i praktiken. Informant 3, berättar:

“Det är jättetjockt grus, stenar och gräsmattor. Det är helt omöjligt. [...] Jag måste alltid ha sällskap med någon som är stark och duktig på att köra rullstol.”

Hon beskriver även hur brist på hårdgjorda ytor leder till känslor av begränsning och exkludering, trots att hennes favoritparker som Sofiero slott och slottsträdgård, och Fredriksdal är gröna och vackra:

"Det är mycket grus i Fredriksdal. Gruskorn överallt."

Informant 5, har liknande erfarenheter:

"Vissa parker har bra övergång från gångväg till parkmiljö, men andra har nivåskillnader som gör det svårt. Ibland fastnar hjulen eller så blir det för tungt."

När något inte fungerar i en miljö läggs ansvaret ofta på individen, snarare än att ifrågasätta utformningen. Norman (2013, s.162) lyfter att detta är ett vanligt förhållningssätt där vi skyller på människors brister i förmåga, men förändrar sällan själva systemet eller miljön som skapade felet från början.

Tillgänglighetshandboken (2025, s. 28) lyfter vikten av sittplatser där personer i rullstol kan sitta tillsammans med andra. Men även detta visar sig brista i vissa fall. Informant 2 berättar:

"De vanliga bänkarna är på gräset. [...] Man får sitta bredvid, men kanske inte riktigt med."

Informant 5 upplever att placeringen påverkar hans möjlighet till social delaktighet:

"Många bänkar står på gräs eller har en smal kant runt sig. [...] Jag hamnar bakom eller vid sidan av i stället för mitt emot den jag pratar med."

Dessa berättelser visar att tillgängligheten inte bara handlar om framkomlighet, utan också om att kunna delta, att ha möjligheter att vila, umgås och röra sig i parken på lika villkor. Det bekräftar vad Soja (2010, s. 28) kallar faktiskt tillgång och visar hur en i övrigt estetisk eller trivsamt miljö kan bli uteslutande om detaljer som lutning, material eller placering inte genomförs med omsorg.

Flera informanter efterlyser dessutom alternativa lösningar. Informant 3 föreslår:

”Man kunde ha en gångväg av betong, eller asfalt som är tillräckligt bred så att man kan köra rullstol eller rullator på den.”

Informant 5 önskar att kommunen:

”Byt ut alla ytor med löst grus eller bark mot hårdare, jämna material. [...] Då kan jag ta mig fram och faktiskt njuta av platsen.”

Detta pekar på vikten av att tillgänglighet ses som en helhet, där gångvägar, lutningar, sittplatser och materialval samspelar. Enligt Hedvall, Ståhl och Iwarsson (2022, s. 100) krävs det att man förstår tillgänglighet i relation till användarens verkliga upplevelser, inte enbart utifrån tekniska krav.

6.2.7 Plan för lika möjligheter 2022–2025: Medborgardialog och inkluderande planering

Detta avsnitt fokuserar på hur medborgardialog fungerar i praktiken när det gäller inkludering av personer med fysiska funktionsnedsättningar i Helsingborgs planeringsprocesser.

I *Plan för lika möjligheter 2022–2025* (Helsingborgs stad, 2022, s. 3) understryks betydelsen av att nå grupper som annars riskerar att hamna utanför, däribland personer med funktionsnedsättning. Det framhålls att det finns ett behov av att aktivt hantera de stora och växande skillnaderna i livsvillkor mellan olika användargrupper i Helsingborg. Arbetet för lika möjligheter beskrivs som ett sätt att både förebygga diskrimineringen och främja jämlika livsvillkor, samtidigt som det syftar till att säkerställa respekten för grundläggande mänskliga rättigheter.

Våra intervjuer visar dock att det finns glapp mellan politisk ambition och faktiskt inkludering i praktiken. Flera användare uttrycker att de sällan blivit tillfrågade, trots att de dagligen vistas i de miljöer som planeras. Karolina Celinska, rättighetspolitisk samordnare i DHR, betonar att medborgardialog inte kan vara passiv:

”Jag tror de måste bjudas in. Det tror jag gäller generellt. I processerna behöver man involvera användare. [...] Ibland kanske man faktiskt måste efterfråga personer som

vanligtvis upplever sig utestängda, för då kanske (de) inte nödvändigtvis tar kontakt själva, utan behöver bli eftersökta.”

Detta citat visar att det inte räcker att enbart erbjuda deltagande, staden måste aktivt nå ut till de grupper som annars riskerar att inte bli hörda. Healey (2006, s. 53) betonar i sin teori om *collaborative planning* att dialog måste utformas så att alla röster ges faktiskt inflytande. För att dialogen ska bli meningsfull betonar Healey (2006) att det krävs att den bygger på jämlikhet i villkor, inkludering och gemensam respekt. Informant 5 uttrycker:

“Fråga någon som själv har erfarenhet av att sitta i rullstol eller har annan fysisk funktionsnedsättning så det blir som vi behöver och vill ha det.”

Citatet visar hur vissa grupper upplever sig förbisedda i dialogarbetet, trots att de har direkt erfarenhet av bristande tillgänglighet. Detta tyder på ett behov av att rikta dialogen till dem som har mest kunskap om de hinder som finns, snarare än att utgå från ett allmänt deltagandeperspektiv. Detta belyser det som Norman (2013) förespråkar, där human-centered design utgår från användarens perspektiv i planeringsprocessen. Samtidigt visar våra intervjuer också att det finns goda exempel på användardialog i Helsingborgs planering. Paulina Svenstrup, landskapsarkitekt och tillgänglighetsrådgivare i staden, beskriver hur barns perspektiv har tagits in i utformningen av lekplatser:

“Vi har ju faktiskt pratat med barn i flera projekt. Det är klart att det gör skillnad. Man får idéer man inte hade tänkt på.”

Detta pekar på att när användare involveras i praktiken, i detta fall barn, uppstår värdefulla insikter som förbättrar både funktion och kvalitet i stadens miljöer. Det är ett exempel på erfarenhetsbaserad kunskap som ett komplement till teknisk expertis, vilket även Healey (2006) lyfter fram som centralt för en inkluderande planering.

Analysen visar att Helsingborgs stad har både verktyg och en uttalad vilja att arbeta inkluderande. Samtidigt kvarstår utmaningar i att göra detta arbete systematiskt och jämlikt.

6.2.8 Sammanfattning och reflektion av styrdokument

De tre analyserade styrdokumenterna, *Översiktsplanen* (2021), *Tillgänglighetshandboken* (2025) och *Plan för lika möjligheter 2022-2025*, visar gemensamt en tydlig vilja att göra Helsingborg till en inkluderande, tillgänglig och jämlik stad. De lyfter fram vikten av både fysisk utformning och social hållbarhet, och betonar att alla invånare ska ha möjlighet att delta i stadens offentliga liv. Men vår analys visar att det finns ett tydligt glapp mellan styrdokumentens mål och hur verkligheten upplevs av dem det är tänkt att gynna. Trots goda avsikter saknas i många fall en tydlig struktur för att säkerställa faktisk tillgänglighet. Vuxna och barn med funktionsnedsättning nämns sällan i konkreta exempel och de får ofta inget inflytande över de miljöer de använder. För att skapa en verklig användbarhet krävs att principerna om universell utformning (Steinfeld & Maisel, s. 212) tillämpas med användarnas vardag som utgångspunkt.

Intervjuerna synliggör detta glapp på ett konkret sätt. Lekplatser där underlaget förhindrar framkomlighet, avsaknad av anpassade redskap och känslor av utanförskap som uppstår när miljön exkluderar snarare än inkluderar. Som en förälder uttrycker: "*Vi har en park nära, men vi har aldrig varit där - han tar sig inte fram.*" Detta belyser att närhet inte är samma sak som faktisk tillgång, vilket är ett centralt perspektiv inom teorin om spatial justice (Soja, 2010, s. 29).

Tillgänglighetshandboken (2025) erbjuder viktiga tekniska riktlinjer för utformning, men vår empiri visar att dessa inte alltid tillämpas konsekvent. Många miljöer saknar helhetsperspektiv och är utformade utan att ta hänsyn till användarnas upplevelser. Detta stämmer överens med vad Norman (2013), menar med att misslyckad design ofta beror på att system inte anpassats efter användarens verklighet.

Plan för lika möjligheter 2022-2025 (2022) framhåller vikten av att inkludera grupper som riskerar att exkluderas, här lyfts medborgardialogen som ett medel för detta. Men intervjuerna visar att denna dialog ofta är frånvarande eller otillräcklig. Informanterna

berättar att de aldrig blivit tillfrågade trots att de har direkt erfarenhet av miljöernas brister. Detta förstärker behovet av en strategisk och aktiv dialog, inte bara som en princip, utan som ett konkret arbetssätt i planeringen. Som Healey (2006, s. 331) betonar kräver inkluderande planering mer än formell öppenhet, det kräver jämlika villkor och medvetet engagemang för att röster från marginaliserade grupper ska höras. Slutligen visar vår analys att styrdokumentens visioner är viktiga men otillräckliga i sig själva.

6.3 Platsobservationer

Nedan presenteras fem principer för universell utformning som har legat till grund för våra platsobservationer. Varje princip behandlas i tur och ordning, där vi analyserar i vilken utsträckning parkerna och lekplatserna uppfyller respektive kriterium för universell utformning. Analysen baseras på våra egengjorda checklistor (Bilaga 3), där tillgänglighet har bedömts samt hinder och användbarhet i den fysiska miljön.

6.3.1 Likvärdig användning

Observationerna visar tydligt att möjligheten till likvärdig användning varierar mellan de undersökta platserna. Rymdlekan, som är en av de observerade lekplatserna i Helsingborg, utmärker sig som mest tillgänglig, med goda resultat på samtliga frågor inom denna kategori. Det tyder på att tillgänglighetsaspekter har integrerats redan i designfasen. Här kan både barn och vuxna med fysiska funktionsnedsättningar delta i leken och använda redskapen, vilket överensstämmer med principen om att inkludering ska ske från början.

Den andra observerade lekplatsen, Dinosaurielekplatsen, visar däremot tydliga begränsningar. Framförallt gällande otillgängliga lekredskap och att bara den del av lekplatsen som riktade sig till yngre barn kunde nås med rullstol. Detta innebär en selektiv inkludering, där vissa användare ges bättre förutsättningar än andra, vilket strider mot målet om likvärdig användning. Informant 4 formulerade det så här:

“Som yngre har jag upplevt en exkludering när jag inte kunde ta mig fram som mina vänner.”

Parker och lekplatser är viktiga delar av det offentliga rummet, där upplevelsen av trygghet och tillgänglighet spelar en avgörande roll. Hansson (2022, ss. 56–58) visar hur känslan av otrygghet och utsatthet bland personer med funktionsnedsättning ofta förstärks av en fysisk miljö som inte är anpassad, trots löften om inkludering. När miljön inte erbjuder självständig tillgång skapas ett glapp mellan formell tillgänglighet och faktiskt användbarhet, vilket bidrar till upplevelser av exkludering och beroende betonar författarna.

De två parkerna som observerades i Helsingborg i Sofiero och Fredriksdal uppvisar större begränsningar. Utifrån vår observation och principerna för universell utformning bedöms Sofiero som "inte anpassad". Detta lyfts även fram av intervjupersonerna som berättar om återkommande hinder som grusgångar, branta lutningar och brist på tillgängliga lekytor. Svensson (2020, s. 297) framhåller att grus ofta väljs framför asfalt av estetiska skäl, men att detta kan bli problematiskt om stenstorleken är för grov, eftersom den försämrar framkomligheten. Liksom informant 5 betonar:

"Ja, vissa lekplatser undviker jag helt, särskilt om jag är med min son. Jag kan liksom inte vara med honom i leken eller ta mig fram dit han går. Och det känns både tråkigt och exkluderande. Vissa parker med mycket gräs och inga ordentliga gångar undviker jag också, det tar för mycket energi att ta sig fram där."

Detta pekar på en fysisk exkludering och att det inte räcker att offentliga miljöer är öppna i formell mening. Tillgänglighet måste vara en del av hela processen. Som Karolina Celinska, rättighetspolitisk samordnare, uttrycker det:

"[...] universell utformning är en princip som vi utgår ifrån. Som bygger på att göra det från början. Som man behöver ta sig an, både på ett teoretiskt plan, men framförallt på ett praktiskt plan."

Här blir teorin om universell utformning avgörande. Den betonar att tillgänglighet inte kan adderas i efterhand, utan måste vara en bärande del genom hela design- och planeringsprocessen (Steinfeld & Maisel, 2013, ss. 163-165). För att uppnå jämlik

användning måste miljön fungera för alla och inte bara för vissa. Det är först när ingen behöver be om hjälp för att delta på lika villkor, som verklig inkludering uppnås.

Fig. 1: Rymdlekan illustrerar hur lekplatsens utformning har anpassats för att vara tillgänglig för barn med olika fysiska förmågor, exempelvis genom markbeläggning som underlättar framkomlighet och gungor som är anpassade för rullstolsburna.

Fig. 2: Dinosaurielekplatsen saknar anpassning för barn med fysiska funktionsnedsättningar. Underlaget består av sand, vilket försvårar framkomlighet med rullstol och lekstrukturen kräver fysisk assistans för att nå, vilket minskar självständigheten för rullstolsburna barn.

6.3.2 Flexibilitet i användning

Principen om flexibilitet i användning handlar om att offentliga miljöer bör kunna användas på flera olika sätt, beroende på användarens behov, ålder, funktionsförmåga och preferens. Observationerna visar att Rymdlekan lever upp till detta i hög grad. Utrustningen på platsen möjliggör lek både sittande och stående, och den tilltalar både äldre och yngre barn. Det finns tydliga exempel på lekredskap som kan användas på olika sätt samt bord som går att nå med rullstol, vilket skapar en känsla av inkluderande användbarhet.

Dinosaurielekplatsen uppvisar viss grad av flexibilitet, men inte i samma omfattning som Rymdlekan. Utrustningen kan delvis användas sittande och det finns en viss åldersmässig variation. I intervjun betonar landskapsarkitekten och tillgänglighetsrådgivaren Paulina Svenstrup vikten av att tänka brett i planeringen:

“Vi försöker designa för en 8-åring och för en 80-åring. Och då brukar det bli både tillgängligt och att det funkar för alla åldrar.”

Detta speglar tanken om att flexibel användning inte bara handlar om fysisk åtkomst, utan också om att utformningen ger valmöjligheter i hur och på vilket sätt människor deltar.

I parkerna Fredriksdal och Sofiero är flexibiliteten mer begränsad. Sofiero erbjuder få möjligheter till varierade sätt att röra sig på, och lekredskap eller ytor var inte utformade för en mångsidig användning. Exempelvis finns en bänk placerad i en cirkel på en gräsyta. En rullstol skulle kunna placeras framför en av bänkarna, men då på bekostnad av framkomlighet och tillgänglighet för andra. Dessutom kan detta försvåra för rullstolsburna att ta sig dit, eftersom underlaget är ojämnt och inte anpassat för hjulförsedda hjälpmedel. Liksom Svensson (2020, s. 299) poängterar är gräsytor överlag svårframkomliga och försvårar rörligheten för funktionsnedsatta. Ett flertal bänkar var placerade på gräs vilket försvårar tillgången för personer med hjälpmedel. Svensson (2020, s. 173) påpekar att bänkar bör vara stabila och försedda med både rygg- och armstöd för att tillgodose behovet av komfort och stöd, särskilt för personer med nedsatt rörelseförmåga. Samtidigt kan fasta armstöd utgöra hinder vid förflyttning från rullstol, särskilt i situationer där användaren vill sitta vid ett bord. Det visar på en brist på flexibilitet, då samma utformning inte fungerar för alla användare. I en miljö som utgår från flexibilitet i användning skulle det exempelvis finnas olika typer av sittplatser, vissa med armstöd och andra utan, för att möjliggöra smidiga förflyttningar. På så sätt ges fler personer möjlighet att använda ytan på det sätt som passar deras behov och förutsättningar.

Fredriksdals park visar något större flexibilitet, men tillgängligheten är fortfarande begränsad. Det finns brister i möjligheten att använda platsen på olika sätt, utifrån varierande behov och förutsättningar. Stadsplaneraren och professorn Healey (2006, s. 99) poängterar vikten av att planering inte bara handlar om formell öppenhet. Hon betonar att planerare traditionellt sett har utgått från människor som homogena och att deras behov och egenskaper var likformiga och förutsägbara.

Fig. 3: Denna lekplats visar god tillgänglighetsanpassning genom en upphöjd sandlekstation som möjliggör barn i rullstol att delta i leken utan att behöva ta sig in i själva sandlådan. Utformningen främjar självständighet och inkludering, i linje med principer för universell utformning.

Fig. 4: Lekredskapet vid Dinosaurielekplatsen är utformat för klättring och är placerat på ett underlag av grus och sand, vilket begränsar tillgängligheten för barn i rullstol. Lekmöjligheterna är snäva och exkluderande, då redskapen kräver god fysisk rörlighet och inte erbjuder alternativa sätt att delta i leken.

6.3.3 Tolerans för fel

Principen om tolerans för fel handlar om att skapa miljöer som är säkra att använda, även om användaren gör "fel" eller rör sig på oväntade sätt. Detta är särskilt viktigt för barn, äldre och personer med fysiska funktionsnedsättningar, där konsekvenserna av exempelvis snubbling, halkning eller felanvändning kan bli allvarliga.

Rymdlekan är den enda av de observerade platserna som uppfyller kriterierna för denna princip fullt ut. Här finns mjukt underlag, räcken och tydligt avgränsade lekområden, vilket skapar en trygg miljö. Miljön ger möjlighet till deltagande utan rädsla

för skador. Dinosaurielekplatsen visar på brister i säkerhetsaspekterna. Vissa delar har mjukt underlag, men saknar räcken och tydliga markeringar vid nivåskillnader, vilket innebär ökad risk för att snubbla eller falla.

Den fysiska säkerheten i Sofiero park bedöms som minst trygg då det finns en avsaknad av mjukt underlag och flera riskmoment identifierades i form av branta lutningar, grusgångar och nivåskillnader utan avgränsning. Även Fredriksdal parken saknar viktiga säkerhetsfunktioner som räcken, även om viss avskärmning finns. Informant 2 beskriver tydligt hur platsens fysiska utformning påverkar hennes känsla av trygghet och deltagande:

"Ah, just nu på den här nya lekplatsen där jag bor nu, jag känner mig trygg eftersom det är platt överallt. Men där jag bodde tidigare, så hade jag nog inte vågat köra rullstolen sådär mycket, för att jag satt ju ofta still med min rullstol. Det var mycket backar och det var mycket lutning, så jag var mycket mer verbalt med, men inte så mycket fysiskt med. Men nu är jag med både fysiskt och verbalt."

Citatet visar hur brist på tolerans för fel, som lutningar och ojämna ytor, inte bara påverkar säkerheten utan även begränsat användarens delaktighet. När miljön däremot känns trygg och jämn, ökar möjligheten till aktivt deltagande. Säkerhet och tillgänglighet hänger nära samman, med det finns ofta ett glapp mellan vad exempelvis kommuner eller ansvariga aktörer lovar i sina riktlinjer och vad personer med funktionsnedsättning faktiskt upplever. När trygghet beskrivs som en moralisk och juridisk rättighet, men inte förverkligas i praktiken, riskerar vissa grupper att fortsatt hamna utanför (Hansson, 2022 s. 64)

Fig. 5: Dinosaurierlekplatsens gångväg består av löst grus, vilket i sig kan försvåra framkomligheten för personer som använder rullstol eller andra hjälpmedel. Utöver detta finns upphöjda och oregelbundna markeringar (dinosauriefotavtryck) målade direkt i gångytan. Dessa skapar ojämnheter som ytterligare kan försvåra rörelse och riskera att orsaka obalans eller fastna med små hjul. Utformningen strider mot principerna om universell utformning, särskilt vad gäller enkelhet, jämnhet och användbarhet för alla.

Fig. 6: Rymdlekan visar en god tillämpning av universell utformning. Underlaget består av jämna, hårdgjorda ytor med tydliga kontrastmarkeringar, vilket underlättar orientering och framkomlighet för personer med synnedsättning samt för dem som använder rullstol eller rullator. Lekytan är plan och tillgänglig från flera håll, vilket möjliggör likvärdig delaktighet.

6.3.4 Låg fysisk ansträngning

Principen om låg fysisk ansträngning innebär att det ska vara möjligt att använda en plats utan att de kräver stor muskelstyrka, balans eller uthållighet. För många personer med funktionsnedsättning exempelvis rullstolsanvändare, personer med nedsatt armstyrka eller äldre med rullator, kan just detta avgöra om platsen är tillgänglig i praktiken.

Rymdlekan visar god tillämpning av denna princip. Gångvägarna är jämna, underlaget asfalterat och det finns ett flertal sittplatser utplacerade. Grindar och funktioner är lätt att använda och inga porter kräver kraft eller finmotorik. Den låga fysiska ansträngningen möjliggör att både barn och vuxna med fysiska begränsningar kan använda platsen mer självständigt.

Dinosaurielekplatsen visar delvis uppfyllelse, platsen är öppen, med sittplatser och tillgängliga ytor, men underlaget varierade i kvalitet beroende på väder.

I parkerna är det mer begränsat. Sofiero bedöms som otillgänglig på grund av grus, lutning och ojämna ytor. Detta innebär att personer med nedsatt rörelseförmåga riskerar att utestängas, trots att sittplatser finns. Informant 3 nämner:

"Det är ju underlaget som gör att man inte kan ta sig till någon park själv, man måste alltid ha sällskap utav någon som är ganska stark och som är duktig på att köra rullstol."

Detta citat belyser hur otillräcklig fysisk tillgänglighet begränsar människors självständighet och möjlighet att vistas i stadens gemensamma miljöer. Fredriksdal park visade något bättre förutsättningar, men även där var delar av underlaget ojämnt eller otydligt utformat.

Fig 7: Stigen i Sofiero är ojämn med grus, småsten och synliga rötter, vilket gör det svårt att ta sig fram med rullstol. Lutningen och underlaget blir särskilt problematiskt vid regn och under höst och vinter, då det kan bli halt och lerigt. Miljön är inte anpassad för alla.

Figur 8 : Brett och platt passage med grusunderlag som i torrt väder ger god framkomlighet, men som kan begränsa rullstolsburna vid nederbörd.

6.3.5 Storlek och utrymme

Denna princip handlar om att alla miljöer ska utformas så att det finns tillräckligt med plats för att personer med olika hjälpmedel, som rullstol, rullator eller barnvagn ska kunna röra sig fritt, vända, delta och vistas på ett jämlikt sätt. Det innefattar exempelvis gångvägarnas bredd, utrymme vid lekutrustning och bord, samt tillgång till anpassade toaletter (Svensson, 2020, s. 296). Under intervjuerna framkom att det var avgörande att fanns anpassade toaletter i närheten vid besök av offentliga parker och lekplatser.

Dinosaurielekplatsen uppfyller denna princip i hög grad. Här fanns gott om plats runt lekutrustning och sittplatser. Gångarna är tillräckligt breda och det finns toalett som är lätt att nå för personer med fysiska funktionsnedsättningar. Denna fysiska struktur tyder på att tillgängligheten har varit aktivt redan i utformningsfasen.

Rymdlekan visade liknande positiva resultat. Gångarna är minst 2,00 meter bred, det finns tydligt avgränsade lekområden och bord som kan nås med rullstol. Däremot saknas tillgänglig toalett, vilket är en brist utifrån ett helhetsperspektiv för universell utformning.

I de två parkerna Sofiero och Fredriksdal finns visserligen plats för rullstol och tillgång till toaletter i teorin, men bord och lekområden är ofta trånga och gångvägarna är inte alltid tillräckligt breda för att möjliggöra smidig framkomlighet med hjälpmedel. Framkomligheten i Sofiero är särskilt begränsad, både genom smala gångar, ojämna ytor och branta lutningar. Detta försvårar inte bara för personer i rullstol utan även för barnvagnar och andra personer med nedsatt rörelseförmåga. I vissa delar är det svårt att vända med rullstol och det saknas alternativa vägar runt hinder, vilket minskar valmöjligheter och användbarheten.

Enligt Svensson (2020, s. 296) bör gångytor på allmän plats vara minst 2,00 meter breda eller 1,8 meter med vändzoner, vilket inte alltid uppfylls. Avsaknaden av sådana vändzoner gör det svårt för rullstolsanvändare att använda eller möta andra, vilket begränsar användbarheten ytterligare.

Informant 3 beskrev ett konkret exempel:

"Alltså jag har varit på Sofiero, det var längesen nu men då hade man det blött ute och så var det marknad på gräsmattorna framför slottet. Och jag fick åka baklänges för hjulen grävde ner sig 5 cm i gräsmattan."

Citatet visar hur stora ytor som verkar tillgängliga ändå kan bli svåra att använda när marken inte är tillräckligt stabil för hjälpmedel. Detta kan göra det svårare för personer att röra sig fritt och självständigt i offentliga miljöer.

Steinfeld och Maisel (2012, s. 9) betonar att universell utformning inte bara handlar om att kunna ta sig in i en plats, utan också om att kunna använda den på ett bra sätt. Alla människor oavsett hur de rör sig eller vilket hjälpmedel de använder, ska kunna delta, ta sig fram och känna sig inkluderade. Därför måste miljöer planeras för olika behov, inte bara för den som är fullt rörlig.

Analysen visar att även om de nyare lekplatserna i Helsingborg generellt är bättre anpassade för detta kvarstår utmaningar. Detta särskilt när det gäller offentliga parker som har utformats innan dagens tillgänglighetsprinciper började tillämpas mer systematiskt.

Fig 9: Upphöjd träterrass utan ramp eller kontrastmarkering. Fysisk barriär för rullstolsburna och personer med nedsatt rörlighet i Sofieros parkmiljö.

Figur 10 :En mötesplats i Fredrikdal där underlaget består av träflis, kvistar och rötter vilket gör det svårt att ta sig fram med rullstol eller barnvagn. Det saknas hårdgjorda gångytor, vilket gör platsen otillgänglig.

Fig 11: I Sofiero parken försvåras tillgängligheten för personer som använder rullstol, då gångvägarna är smala och trånga. Den begränsade bredden gör det svårt att ta sig fram smidigt eller att vända med rullstol, vilket påverkar framkomligheten negativt

Figur 12 : I Fredriksdals parken försvåras framkomligheten för personer med rullstol på grund av vägarnas smala utformning samt förekomsten av ojämnt underlag och många stenar, vilket förhindrar en smidig och säker förflyttning

Figur. 13: Områdeskarta över Rymdlekan. Källa: Helsingborgs stad, 2025.

<https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/friluftsliv-och-motion/lekplatser/rymdlekan/upprustning-wie-nertorgets-lekplats/>

Figur. 14: Områdeskarta över Dinosaurielekplatsen. Källa: Helsingborgs stad, 2025.

<https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/friluftsliv-och-motion/lekplatser/fredriksdal/>

6.3.6 Sammanfattning och reflektion av platsobservationer

Analysen av de två lekplatserna och de två parkerna i Helsingborg visar att tillgängligheten varierar stort, både mellan platstyper och mellan enskilda miljöer. Detta överensstämmer med Sojas (2010) teori om spatial justice, (rumslig rättvisa) där tillgång till det offentliga rummet betraktas som en grundläggande rättighet. Utifrån detta perspektiv kan de observerade skillnaderna i tillgänglighet förstås som uttryck för ojämlika möjligheter att delta i det offentliga livet, där vissa grupper systematiskt riskerar att uteslutas från gemensamma platser.

Rymdlekan framstår som det mest tillgängliga exemplet. Den uppfyller i stort sett alla fem principer för universell utformning, likvärdig användning, flexibilitet, låg fysisk ansträngning, tålighet för fel och tillräckligt utrymme. Tillgängligheten verkar här vara en medveten del av designprocessen från början, vilket skapat en miljö där både barn och vuxna med olika fysiska förutsättningar kan delta på jämlika villkor. Detta går i linje med universell utformning som Steinfeld & Maisel (2012) understryker som en viktig del för att skapa jämlika städer.

Däremot visar Sofiero park de största bristerna. Framför allt vad gäller framkomlighet, lutningar och fysisk säkerhet. Här finns exempel på exkluderande strukturer som riskerar att utesluta personer med rörelsehinder, trots platsens popularitet och centrala läge.

Intervjun med landskapsarkitekten och tillgänglighet rådgivaren Paulina Svenstrup bekräftar vikten av att inkludera tillgänglighet tidigt i planeringsprocessen. Hon framhåller att tillgänglighetsaspekter inte behöver bli dyra om de integreras från början. Paulina beskriver även hur Helsingborgs stad arbetar med referensgrupper, bland annat med familj där någon har en funktionsnedsättning, för att säkerställa att fler perspektiv tas tillvara. Hon betonar vikten av ett brett tillgänglighetsperspektiv, där även behov som rör synnedsättningar beaktas, samt att man arbetar för att ta fram en handbok för tillgängliga utemiljöer.

Utvecklingen av lekplatsen Rymdlekan i Helsingborg utgör ett tydligt exempel på hur användares behov och erfarenheter integrerats i planeringsprocessen, i enlighet med principerna för human-centered design (Norman, 2013). Enligt landskapsarkitekten

Paulina Svenstrup involverades barn med synnedsättning och deras föräldrar aktivt i utformningen av platsen.

Trots dessa goda exempel visar studiens resultat att Helsingborgs ambitioner kring tillgänglighet ännu inte fullt ut förverkligas i den fysiska miljön. Observationsmaterialet visar på variationer i tillgänglighetsnivåer mellan olika platser, där vissa miljöer fortfarande innehåller hinder som försvårar användning för personer med funktionsnedsättning. Det finns således ett glapp mellan de intentioner som uttrycks i policy och styrdokument, och den faktiska utformningen av offentliga platser.

7. Diskussion och slutsats

Denna studie har visat hur Helsingborgs stads arbete med tillgänglighet i offentliga rekreationsmiljöer, särskilt lekplatser och parker, har tydliga ambitioner i strategidokument, men att utformningen i praktiken brister i flera aspekter. Genom att kombinera dokumentanalys, intervjuer och platsobservationer har vi fått en större förståelse för både styrkor och svagheter i stadens tillgänglighetsarbete. Kombinationen av metoder har inneburit en varierad analys där övergripande mål, användarerfarenheter och konkreta brister i utformningen kunnat identifieras. Det framträder en klyfta mellan målbild och faktisk gestaltning, där frågor om delaktighet, makt och social rättvisa spelar centrala roll.

7.1 Från ambition till praktik

Tillgänglighet lyfts fram som en grundläggande princip i *Översiktsplanen* (2021) och *Tillgänglighetshandboken* (2025), med tydliga referenser till universell utformning och mänskliga rättigheter. Samtidigt visar platsobservationerna på återkommande hinder i form av ojämna ytor, brist på ledstråk och få anpassade lekredskap. Detta visar det som Steinfeld och Maisel (2012, s. 28) påpekat, att universell utformning ofta tenderar att stanna vid tekniska lösningar snarare än att integreras som en övergripande strategi. Trots ambitionen att planera för olika behov och förutsättningar, finns en risk att vissa användargrupper osynliggörs i praktiken. I fallet med lekplatser handlar det inte enbart

om barns tillgång till platsen, utan att även vuxna med fysisk funktionsnedsättning, exempelvis föräldrar, ska ges möjlighet att delta i leken och integrera med sina barn på platsen, snarare än att enbart vistas i närheten utan möjlighet till verklig delaktighet.

Intervjuerna visar att tillgänglighet ofta beaktas som en mindre del i större projekt, snarare än som en integrerad fråga i hela processen. Karolina Celinska, rättighetspolitisk samordnare, lyfter att frågan ibland marginaliseras inom omfattande byggprojekt, där tillgänglighet riskerar att ses som ett specialintresse snarare än som en självklar utgångspunkt. Hon menar att det behövs både tydligare processer och ökad medvetenhet om hur tillgänglighetsfrågor kan integreras i arbetet från idé till färdig miljö, och att lösningar som fungerar för vissa ofta kan gynna alla.

Detta visar på vikten av att tillgänglighet bör ses som en grundläggande del av planeringen och integreras redan i tidigt skede. Flera informanter uttryckte också att ekonomisk hänsyn kan bidra till att frågan nedprioriteras. Detta förhållningssätt liknar den kritik som Imrie (2000, ss. 1641-1648) riktar mot det han kallar en välgörenhetslogik, där tillgänglighet inte ses som en självklar skyldighet i planering och utformning, utan som något som läggs till om resurser finns. Samtidigt utmanades denna uppfattning av landskapsarkitekten och tillgänglighetsrådgivaren Paulina Svenstrup, som menade att tillgängliga lekplatser inte behöver vara dyrare att bygga, utan att det kanske snarare handlar om prioriteringar och kunskap. Denna brist riskerar att göra att tillgängligheten stannar vid en vision, istället för att bli verklighet. För att ändra på detta krävs inte bara politisk vilja och tydliga mål, utan även ökad kompetens och tydliga arbetssätt som säkerställer tillgänglighet redan från början.

Begreppet universell utformning återkommer ofta i dokument och intervjuer, vilket tyder på en viss medvetenhet om vikten av inkluderande gestaltning. Samtidigt visar våra resultat att begreppet tolkas och tillämpas olika i praktiken. Det finns exempel på lekplatser där goda lösningar har integrerats, exempelvis Rymdlekan, men dessa tycks snarare vara undantag än regel. Enligt Paulina Svenstrup finns det två kollegor som hon beskriver som "lekplatsproffs", vilka ritar majoriteten av stadens lekplatser och som har pratat mer om universell utformning. Detta antyder att tillämpningen av universell utformning i vissa fall är personberoende snarare än institutionellt förankrade.

Flera informanter betonade att tillgänglighet bör ses som en del av platsens grundläggande utformning, inte som en separat fråga. Detta synsätt ligger nära Steinfeld och Maisels (2012, s. 302) idé om att variation bör vara norm, inte avvikelse. Våra platsobservationer visar dock att flera principer inte fullt ut tillämpas och att likvärdig användning endast delvis uppnåddes. Utrustningen framstod ofta som begränsad i sin anpassningsbarhet och den fysiska utformningen underlättade inte i tillräcklig grad för personer med nedsatt rörelseförmåga. Exempelvis krävdes det extra ansträngning för att använda vissa redskap. Gångytan var dessutom ibland för smal för att möjliggöra fri rörlighet för rullstolsburna (Bilaga 3). Detta visar på ett behov av både förbättrad tillämpning och förståelse för principerna, inte minst för att säkerställa att platserna fungerar för alla i praktiken.

7.2 Vems röster räknas?

Barns rätt till lek, vila och fritid är tydligt formulerad i Barnkonventionens artikel 31 och Helsingborgs egna styrdokument betonar att barns perspektiv ska tas till vara. Trots detta visar intervjuerna att barnens erfarenheter sällan efterfrågas i praktiken, särskilt inte för barn med funktionsnedsättningar. Detta innebär en risk för dubbel utsatthet, där barn både som unga och som personer med funktionsnedsatta ställs utanför planeringsprocessen.

Flera informanter uttryckte att vissa lekplatser "*inte är byggda för oss*" (Intervjuer, 2025), vilket stämmer överens med Sojas (2010, s. 29) teori om spatial justice, där fysisk närvaro inte automatiskt innebär upplevd inkludering. Att en plats är formellt öppen för alla betyder inte att alla känner sig välkomna. Den emotionella aspekten av tillgänglighet beaktas sällan inom fysisk planering, även om den har stor betydelse för upplevelsen av delaktighet (Intervjuer, 2025). Liksom Norman (2013, ss. 163-165) belyser, bör ett human-centered design-perspektiv inte bara innebära att barn tillfrågas, utan även att deras upplevelser ses som en form av expertkunskaper som påverkar utformningen i praktiken.

Att barns perspektiv inte integrerats tidigare kan förstås som en följd av strukturella begränsningar i planeringssystemet. Som Premfors (2000, s. 213) påpekar sker

medborgardeltagande ofta på villkor som bestäms av beslutsfattarna själva, vilket riskerar att göra barns inflytande symboliskt snarare än verkligt.

Helsingborgs stad har utvecklat metoder för medborgardialog, vilket på ytan kan signalera en vilja till delaktighet. Samtidigt finns en risk att dialogen främst fungerar som ett sätt att informera än att involvera, vilket kan begränsa invånarnas faktiska möjlighet att påverka. Detta liknar det som Arnstein (1969, s. 5) beskriver som envägskommunikation, där dialogen sker på makthavarnas villkor och där medborgarnas roll blir passiv snarare än aktiv formande.

Det saknas även strukturer för att nå ut till grupper med särskilda behov. Utan en medvetet inkluderande strategi finns en tydlig risk att deras erfarenheter inte beaktas i planeringsprocessen. Ett användarcentrerat synsätt, i linje med Norman (2013, ss. 162-163), förutsätter att utformningen bygger på människors olika förutsättningar, inte att individen ska anpassa sig till färdiga lösningar.

7.3 Mot en inkluderande stadsutveckling

De observerade bristerna i tillgänglighet kan inte enbart förklaras av begränsade resurser eller förbiseende, utan bör också förstås som resultat av inbyggda normer om vem som planeringen främst riktar sig till. Som Goldsmith (2000, s. 5) påpekar, har tillgänglighetsstandarder ofta utvecklats utifrån förenklade antaganden om funktionsnedsättning, där fokus legat på fysiska hinder och tekniska lösningar snarare än på användarnas varierande behov och upplevelser. Detta riskerar att skapa miljöer som formellt sett är tillgängliga, men som i praktiken fortfarande exkluderar vissa grupper. Enligt Egard (2022, ss. 15–16) handlar tillgänglighet ofta om generella standarder och riktlinjer som används i utformning av den byggda miljön, och som ska tillämpas redan innan ett konkret behov uppstår. Författaren lyfter även fram vikten av att se tillgänglighet som något kontextuellt, där individens förmågor måste kunna samspela med omgivningens krav för att platsen verkligen ska vara användbar (Egard et al., 2022).

Martens (2012, ss. 6-7) betonar att tillgänglighet inte är en fast egenskap hos en plats, utan uppstår i samspelet mellan miljöns utformning och den som använder den. En plats kan vara formellt tillgänglig enligt normer och standarder, men ändå upplevas som otillgänglig på grund av känslor av otrygghet, brist på välkomnande gestaltning eller andra sociala barriärer. Detta synsätt kompletterar ett tekniskt perspektiv genom att lyfta fram betydelsen av individens upplevelse och sociala sammanhang.

Trots de utmaningar som identifierats i denna studie finns en växande medvetenhet om tillgänglighetens betydelse i Helsingborgs planeringsarbete. Resultatet visar att det finns både kompetens och vilja, med att detta inte alltid återspeglas i den faktiska utformningen av stadens rekreationsmiljöer. För att ambitionerna om social rättvisa och universell tillgång ska kunna bli verklighet krävs ett mer systematiskt förhållningssätt.

Detta innebär att principer för universell utformning behöver integreras redan i visions- och planeringsskedet, snarare än som komplement i efterhand (Steinfeld & Maisel, 2012). Barns erfarenheter, särskilt hos dem med funktionsnedsättningar, måste ges verkligt inflytande i gestaltningen. Tillgänglighet bör dessutom förstås som ett helhetsbegrepp, där både tekniska lösningar och användarens upplevelse tas med, vilket är avgörande enligt (Norman, 2013). Som tidigare nämnt framgår det också att det inte nödvändigtvis är ekonomin som utgör det största hindret, utan snarare brist på kunskap, rutiner och prioriteringar i tidiga skeden.

För att rekreationsmiljöer verkligen ska bli tillgängliga krävs inte bara formulerade mål, utan också en fysisk gestaltning som utgår från människors behov och förutsättningar (Funktionsrätt, Sverige 2024). Genom att lyfta fram barns perspektiv, integrera tillgänglighet från början och stärka den professionella förståelsen för universell utformning, kan framtidens offentliga miljöer utformas med verklig inkludering som utgångspunkt. Detta kräver inte bara styrdokument och politisk vilja, utan också konkreta förändringar av arbetssätt, kompetens och ansvarsfördelning, för att visionen om en stad för alla ska kunna bli en faktisk verklighet.

Att arbeta med tillgänglighet handlar i grunden om social rättvisa. Detta genom att säkerställa att alla människor, oavsett fysiska förutsättningar, ges lika möjligheter att använda stadens gemensamma platser på sina egna villkor (Soja, 2010, s. 28; Rawls, 1999, ss. 3-5).

7.4 Slutsats

För att koppla samman studiens forskningsfrågor med analysen och det insamlade materialet, besvaras i detta avsnitt respektive fråga utifrån de resultat som framkommit. Baserat på intervjuer med tjänstepersoner och användare, platsobservationer samt dokumentanalys har följande slutsatser kunnat dras.

Den första frågan är: *Hur arbetar Helsingborgs stad med tillgänglighet i stadsplaneringen för att skapa inkluderande offentliga platser?*

Studiens resultat visar att Helsingborgs stad uttrycker starka ambitioner att arbeta för tillgänglighet som en viktig del i den socialt hållbara stadsutvecklingen. Detta syns tydligt i styrdokument som *Översiktsplanen* (2021) och *Tillgänglighetshandboken* (2025), där det betonas att offentliga miljöer ska fungera för alla. Dokumenten innehåller både strategiska visioner och mer praktiska riktlinjer för hur tillgänglighet bör integreras i planeringen och utformning.

Trots ambitionerna visar studien att det i praktiken finns ett glapp mellan vad som uttrycks i dokument och hur arbetet faktiskt genomförs. Genom intervjuer med tjänstepersoner och användare, samt genom platsobservationer, framkommer det att tillgänglighet ibland hanteras som en teknisk fråga som beaktas sent i processen snarare än att vara ett grundläggande perspektiv i hela planeringskedjan. Det innebär att vissa offentliga platser, såsom parker och lekplatser, formellt kan uppfylla tillgänglighetskraven men ändå upplevas som otillgängliga i vardagen av personer med fysiska funktionsnedsättningar. Studien visar att tillgänglighetsarbetet i lekplatser behöver omfatta både barn och vuxna med fysisk funktionsnedsättning. För att uppnå en inkluderande utformning bör planering inte enbart fokusera på barns lek, utan även säkerställa att föräldrar har möjlighet att vara delaktiga och närvarande i barnens lek på lika villkor.

En viktig insikt i studien är dessutom att verklig tillgänglighet handlar om mer än att ta bort fysiska hinder, det handlar om faktisk användbarhet och jämlik delaktighet. I våra intervjuer med personer som använder rullstol på lekplatser, framkommer det att små

beslut som val av markmaterial, nivåskillnader eller bredden på en gångstig kan vara avgörande för om en plats upplevs som inkluderande eller exkluderande. Dessa detaljer upplevs som marginella i planeringsammanhang, men är viktiga för de individer som påverkas av dem.

För att minska avståndet mellan policy och praktik krävs ett mer sammanhängande arbete med att integrera tillgänglighet i alla delar av stadsplaneringen, från tidiga analyser till gestaltning och genomförande. Att utgå från principerna för universell utformning och human-centered design innebär att variationer i människors behov ses som en utgångspunkt snarare än ett undantag. Det förstärker möjligheten att skapa offentliga platser där alla har förutsättningar att vara delaktiga.

Studien visar att Helsingborgs stad har goda ambitioner och viktiga verktyg, men att det fortfarande finns hinder i genomförandet som behöver åtgärdas. Ett helhetsperspektiv där tillgänglighet ses som en integrerad och behovsbaserad aspekt i hela planeringsprocessen är avgörande för att visionen om en inkluderande stad ska bli verklighet. Det är först när dessa perspektiv omsätts i konkreta beslut om utformning, material och användbarhet, som offentliga platser verkligen kan bli tillgängliga för alla .

Den andra forskningsfrågan är: *Hur väl uppfyller de utvalda parkerna, Sofiero slott och slottsträdgård och Fredriksdals museer och trädgårdar, samt lekplatserna Rymdlek och Dinosaurielekplatsen i Helsingborg de befintliga riktlinjerna för tillgänglighet?*

Studiens resultat visar att det finns tydliga skillnader mellan olika typer av rekreationsmiljöer, i hur väl riktlinjer för tillgänglighet tillämpas i praktiken. Genom att tänka brett och fördela tillgängligheten över flera platser visar kommunen en inkluderande vilja. Samtidigt visar resultatet att denna strategi inte alltid leder till full faktisk användbarhet för barn och föräldrar med fysiska funktionsnedsättningar. Om tillgängligheten endast omfattar ett fåtal funktioner, exempelvis ett enskilt lekredskap, medan resten av platsen blir otillgänglig, riskerar det att skapa symbolisk inkludering snarare än verklig delaktighet.

Observationerna, som genomfördes med utgångspunkt i fem principer för universell utformning, visar att nyare lekplatser i större utsträckning tagit hänsyn till tillgänglighetsaspekter, medan äldre parker ofta uppvisar stora brister. Rymdlekan framstår som ett positivt exempel, där flera av principerna är synliga i miljön, exempelvis tillgängliga gångvägar med hårdgjort underlag, god framkomlighet, anpassade lekredskap och tydliga kontrastmarkeringar. Detta skapar förutsättningar för likvärdig delaktighet, oavsett funktionsförmåga.

Samtidigt visade platsobservationerna att även i nyare miljöer förekommer hinder som begränsar användbarheten. På Dinosaurielekplatsen är underlaget svårt att ta sig fram på med rullstol och flera lekredskap är inte utformade så att de kan användas självständigt av barn med fysiska funktionsnedsättningar. Observationerna i äldre parker, som Sofiero, visade ännu tydligare på brister i tillgänglighet, exempelvis i form av ojämna grusgångar, branta lutningar och en avsaknad av anpassade vilplatser. Dessa fysiska förutsättningar skapar barriärer som påverkar möjligheten till spontan och jämlik användning av platsen.

En viktig slutsats från studien är att formell kravuppfyllelse enligt befintliga riktlinjer inte nödvändigtvis innebär verklig tillgänglighet. Observationerna bekräftar tidigare forskning som visar att små, ofta förbisedda beslut i design och gestaltning, såsom lutning, bredd, materialval eller placering av objekt, kan få avgörande betydelse för hur en plats upplevs och används. Trots att vissa lekplatser uppfyller tekniska normer, är de inte fullt ut användbara för alla målgrupper. Detta visar på vikten av att se tillgänglighet som något som ska fungera i människors vardag, inte bara som något tekniskt som ska uppfyllas.

Att observationerna genomförts med stöd av universell utformning bidrar till att synliggöra sådana brister ur ett användarperspektiv, istället för att enbart kontrollera om krav är uppfyllda.

Genom att kombinera dokumentanalys med platsobservationer grundade i universell utformning, har studien kunnat synliggöra skillnaden mellan formell kravuppfyllelse och faktisk användbarhet. För att parker och lekplatser ska bli verkligt inkluderande krävs en mer konsekvent tillämpning av universell utformning i praktiken, samt ett ökat

fokus på användbarhet i relation till olika behov. Endast då kan stadens offentliga miljöer bli tillgängliga och meningsfulla för alla invånare, på riktigt.

Undersökningen visar att de utvalda lekplatserna och parkerna uppfyller riktlinjerna i varierande grad. Endast Rymdlekan lever i hög utsträckning upp till stadens ambitioner, medan parkerna och äldre miljöer fortfarande uppvisar många hinder. Det krävs därmed förbättringar för att målen i Helsingborgs styrdokument ska bli verklighet för alla användare.

Den tredje forskningsfrågan är: *Hur arbetar Helsingborgs stad med medborgardialog för att inkludera olika perspektiv på tillgänglighet i planeringen av offentliga rekreationsmiljöer?*

Studien visar att Helsingborgs stad har tagit viktiga initiativ för att arbeta med medborgardialog som ett verktyg för att inkludera olika perspektiv på tillgänglighet i planeringen av offentliga rekreationsmiljöer. Genom att involvera användare, särskilt familjer med barn eller vuxna som har fysiska funktionsnedsättningar, har staden försökt närma sig en mer inkluderande planeringspraxis. Detta har skett genom till exempel referensgrupper, platsbesök, workshops samt samverkan med funktionsrättsorganisationer. Enligt intervjun med landskapsarkitekten och tillgänglighetsrådgivaren Paulina Svenstrup har dessa insatser varit viktiga för kunskapsutveckling inom förvaltningen, men också för att synliggöra vilka lösningar som faktiskt fungerar i praktiken.

Ett tydligt exempel är att staden låtit referensgrupper ge synpunkter på specifika lekplatser, vilket ledde till konkret återkoppling om vilka miljöer som upplevs som tillgängliga och vilka som behöver förbättras. Det framgår också att kommunen anordnar utbildningar för tjänstepersoner, politiker och föreningsliv, där deltagarna får prova att navigera i staden med hjälpmedel. Detta visar på en vilja att öka förståelsen för användarperspektivet även inom organisationens egna strukturer.

Trots detta visar analysen att medborgardialogen ofta sker projektvis snarare än som en fullt integrerad del av planeringens samtliga skeden. Det finns fortfarande brister i hur medborgarmedverkan är organiserad inom den långsiktiga planeringen, vilket riskerar att skapa ett glapp mellan ambition och faktiskt genomförande. Karolina Celinska,

rättighetspolitisk samordnare påpekar också att personer med funktionsnedsättning fortfarande upplever att deras perspektiv inte alltid får genomslag, vilket användarintervjuerna understryker.

Utifrån ett perspektiv om social rättvisa kan detta förstås som att staden delvis lyckas synliggöra marginaliserade grupper, men ännu inte säkerställer att deras röster får faktisk påverkan på beslutsprocesser. För att tillgänglighetsarbetet ska bli långsiktigt hållbart, krävs att staden inte bara bjuder in målgruppen vid enstaka tillfällen, utan utvecklar långsiktiga strukturer för delaktighet där användarnas perspektiv ges samma betydelse som tekniska och ekonomiska överväganden.

Studien visar att Helsingborgs stad har gjort viktiga framsteg för att inkludera olika perspektiv genom medborgardialog, men att arbetet fortfarande behöver stärkas och bli mer etablerat inom stadens strukturer. Potentialen för ett mer inkluderande och rättvist stadsutveckling finns, men för att uppnå detta fullt ut krävs att dialogen inte ses som en tillfällig åtgärd, utan som en självklar del i all planering som rör tillgängligheten i stadens offentliga miljöer.

8. Vidare forskning

Denna studie har gett en fördjupad förståelse för hur tillgängligheten i Helsingborgs offentliga rekreativmiljöer uppfattas och planeras. Samtidigt har den också väckt nya frågor och visat på områden där ytterligare forskning vore värdefull.

För det första finns behov av mer långsiktiga studier som följer planeringsprocesser över tid. Detta för att undersöka hur tillgänglighetsfrågor integreras i olika skeden, från tidig idé till genomförande och uppföljning. Det skulle kunna bidra till en förbättrad förståelse för varför vissa ambitioner i styrdokument inte får genomslag i praktiken.

För det andra vore det värdefullt att genomföra jämförande studier mellan olika kommuner för att identifiera framgångsfaktorer i arbetet med universell utformning och medborgardialog. Hur ser det ut i städer med liknande struktur som Helsingborg och vad kan läras mellan kommuner?

Det finns även ett behov av att lyfta fram fler användargrupper i framtida forskning. Denna studie har fokuserat på barn och föräldrar med fysiska funktionsnedsättningar, men framtida studier skulle kunna inkludera exempelvis personer med kognitiva eller neuropsykiatriska funktionsvariationer.

Slutligen finns behov av vidare forskning som fördjupar förståelsen för hur olika aktörers perspektiv, både professionella och användare, kan samspela i praktiken för att forma inkluderande offentliga miljöer.

9. Referenslista

Andersson, J. E., & Grundström, K. (2025). *2030-talets boende med plats för livets alla skeden. Om tillgänglighet och användbarhet som krav i bostadsutformningen i 12 länder*. [Housing of the 2030s with space for all stages in life. On accessibility and usability as requirement for the design of housing]. (Malmö University Publications in Urban Studies MAPIUS 32, Issue.

<https://mau.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1948329&dswid=2102>

Boverket (2004). *Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*, BFS 2004: 15 ALM 1 [Hämtad 2025-06-04] <https://rinfo.boverket.se/BFS2004-15/pdf/BFS2004-15.pdf>

Boverket. (2011). *BFS 2011:5 ALM 2: Boverkets föreskrifter och allmänna råd om tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga på allmänna platser och inom områden för andra anläggningar än byggnader*. Karlskrona: Boverket. <https://forfattningssamling.boverket.se/> [Hämtad: 2025-04-19].

Boverket. (2013). *BFS 2011:13 HIN 3: Boverkets föreskrifter om ändring i verkets föreskrifter och allmänna råd (2011:13) om avhjälpande av enkelt avhjälppta hinder till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser*. Karlskrona: Boverket. <https://forfattningssamling.boverket.se/detaljer/BFS2011-13> [Hämtad: 2025-04-19].

Boverket. (2022). *Social inkludering och plats för möten*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/halsa-forst/social-inkludering/> [Hämtad: 2025-04-03].

Boverket. (2023). *Tillgänglighet*. <https://www.boverket.se/sv/byggande/tillganglighet--bostadsutformning/tillganglighet/> [Hämtad: 2025-04-04].

Brinkmann, S., & Kvale, S. (2021). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Bryman, A. (2016). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (3. uppl.). Liber.

Centre for Excellence in Universal Design. (2023). *The 7 Principles*.
<https://universaldesign.ie/about-universal-design/the-7-principles> [Hämtad: 2025-04-15].

Egard, H., Hansson, K., & Wästerfors, D. (2021). *Accessibility denied. Understanding inaccessibility and everyday resistance to inclusion for people with disabilities*. Routledge.

Funktionsrätt Sverige. (2024). *Tillgänglighet och universell utformning*.
<https://funktionsratt.se/vi-paverkar/funktionsrattspolitik/tillganglighet-och-universell-utformning/> [Hämtad: 2025-05-16].

Förenta Nationerna (2008). Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. FN.

Goldsmith, S. (2000). *Universal Design: A Manual of Practical Guidance for Architects*. Architectural Press:
https://archive.org/details/UNIVERSAL_DESIGN/page/n3/mode/2up [Hämtad: 2025-05-18].

Healey, P. (2006). *Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies*. Basingstoke: Palgrave.

Hedvall, P-O., Ståhl, A., & Iwarsson, S. (2022). *Tillgänglighet, användbarhet och universell utformning*. I: Denvall, V., & Iwarsson, S. (red.) *Participation: vad, när och hur*. Lund: Studentlitteratur, ss. 151-182.

Helsingborgs stad. (2024). *Access Helsingborg*.
<https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/access-helsingborg/> [Hämtad 2025-05-03].

Helsingborgs Dagblad. (2021). *Kritik mot tillgängligheten på Helsingborgs lekplatser*.
<https://www.hd.se/2021-08-11/kritik-mot-tillgangligheten-pa-helsingborgs-lekplatser/> [Hämtad 2025-03-05].

Helsingborgs stad. (2025). *Vad säger helsingborgarna?*
<https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/bibliotek/ett-nytt-stadsbibliotek/vad-sager-helsingborgare/> [Hämtad 2025-05-13].

Helsingborgs stad. (2025). *Tillgänglighetshandboken: Handbok för en tillgängligare utemiljö i Helsingborg - för alla*. Stadsbyggnadsförvaltningen.
https://media.helsingborg.se/uploads/networks/1/2014/10/tillganglighetshandboken_helsingborg_2025.pdf [Hämtad 2025-04-28].

Helsingborgs stad, (2022). *Plan för lika möjligheter: 2022-2025*.
https://media.helsingborg.se/uploads/networks/1/2022/03/plm_final_220128.pdf
[Hämtad 2025-04-02].

Helsingborgs stad. (2021). *Översiktsplan 2021* (Antagen handling, diarienummer 2021-12-21).
<https://helsingborg.se/trafik-och-stadsplanering/planering-och-utveckling/oversiktsplanering/gallande-oversiktsplaner/oversiktsplan-2021/> [Hämtad 2025-03-08].

Involvering Helsingborg. (u.å.). *Vi formar framtiden för Helsingborg tillsammans?*
<https://involvering.helsingborg.se/sv-SE/> [Hämtad 2025-04-14].

International Organization for Standardization. (2021). *ISO 21542:2021 - Building construction - Accessibility and usability of the built environment*.
<https://www.iso.org/standard/71860.html> [Hämtad 2025-03-28].

Imrie, R. (2000). *Disability and Discourses of Mobility and Movement*. ResearchGate.
https://www.researchgate.net/publication/23538979_Disability_and_Discourses_of_Mobility_and_Movement [Hämtad 2025-03-25].

Imrie, R. (2004). *Disability Embodiment and the Meaning of the Home*. *Housing Studies*,
<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/0267303042000249189?needAccess=true> [Hämtad 2025-03-12].

Konsumentverket. (2015). *Marknadskontroll av lekplatser och lekredska: Säkerhet och tillgänglighet*.
<https://stpubshop.blob.core.windows.net/publikationer/rapport-2015-12-lekplatser-och-lekredskap-konsumentverket.pdf> [Hämtad 2025-02-25].

Konsumentverket .(2019). *Regler för lekplatser och lekredskap*.

<https://publikationer.konsumentverket.se/produkter-och-tjanster/sport-fritid-och-skyddsutrustning/regler-for-lekplatser-och-lekredskap> [Hämtad 2025-06-03]

Mace, R. L., Hardie, G. J, & Place, J. P. (1991). *Accessible Environments: Toward Universal Design*. In W. E. Priser, J. C. Vischer, & E. T. White (Eds), *Design interventions: Toward a more humane architecture*. Van Nostrand Reinhold.

<https://www.scribd.com/document/511639369/Ronald-Mace-Book-Universal-Design> [Hämtad 2025-03-13].

Martens, K. (2012). *Justice in transport as justice in accessibility: Applying Walzer's 'Spheres of Justice' to the transport sector*. Transportation.

<https://link.springer.com/article/10.1007/s11116-012-9388-7> [Hämtad 2025-04-03].

Myndighet för delaktighet. (2022). *Statistik om personer med funktionsnedsättning*.

<https://www.mfd.se/uppfoljning-och-statistik/statistik-om-personer-med-funktionsnedsattning/> [Hämtad 2025-04 -19].

Myndighet för delaktighet. 2024. *Tillgänglighet*.

<https://www.mfd.se/utgangspunkter/tillganglighet/> [Hämtad 2025-05-19].

Norman, D.A.(2013). *The Design of Everyday Thing*. Revised and expanded edition. New York: Basic Books.

Patel, R och Davidsson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder*. (4.uppl.). Lund : Studentlitteratur.

Premfors, R. (2000). *Den Starka Demokratin*. Stockholm: Atlas.

Rawls, J. (1999). *A theory of justice* (Revised ed.). The Belknap Press of Harward. University Press.

Regeringen. (2017) *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken* (Prop. 2016/2017:18). Stockholm: Regeringskansliet, 2017). Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken - Regeringen.se [Hämtad 2025-06-04]

Sherry, R. Arnstein. (1969). *A Ladder Of Citizen Participation*.

<https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/01944366908977225?needAccess=true> [Hämtad 2025- 04- 10].

Socialdepartementet. (2008). *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning* (Ds 2008:23). Regeringskansliet.

<https://www.regeringen.se/contentassets/0b52fa83450445aebbf88827ec3eecb8/fns-konvention-om-rattigheter-for-personer-med-funktionsnedsattning-ds-200823> [Hämtad 2025-03-17].

Socialstyrelsen (2007). (u.å.). *Funktionsnedsättning* Socialstyrelsens termdatabank. Stockholm: Socialstyrelsen.

<https://termbank.socialstyrelsen.se/?TermId=812&SrcLang=sv> [Hämtad 2025-03-11].

Soja, E. W. (2010). *Seeking spatial justice*. University of Minnesota Press.

Steinfeld, E. & Masiel, J. (2012). *Universal design: Creating inclusive environments*. Johanneshov: MTM.

Svensson, E. (2020). *Bygg ikapp: För ökad tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionsnedsättning*. (sjunde utgåvan). Stockholm: Svensk Byggtjänst.

Svenska Institutet för Standarder (SiS). (u.å.). *Tillgänglighet och användbarhet i byggd miljö*.

[https://www.sis.se/standardutveckling/teksidor/tk400499/sistk453/#:~:text=I%20ett%20samh%C3%A4lle%20%C3%A4r%20det,och%20europeisk%20niv%C3%A5%20\(CEN\).&text=Den%20internationella%20standarden%20ISO%2021542,i%20byggd%20milj%C3%B6%E2%80%9D%20publicerades%202021](https://www.sis.se/standardutveckling/teksidor/tk400499/sistk453/#:~:text=I%20ett%20samh%C3%A4lle%20%C3%A4r%20det,och%20europeisk%20niv%C3%A5%20(CEN).&text=Den%20internationella%20standarden%20ISO%2021542,i%20byggd%20milj%C3%B6%E2%80%9D%20publicerades%202021) [Hämtad 2025 -04-15].

Sveriges Riksdag. (2008). *Diskrimineringslag* (2008:567).

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567/ [Hämtad 2025-03- 13].

Sveriges Riksdag. (2011). *Plan – och byggförordningen* (2011:338).

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan-och-byggforordning-2011338_sfs-2011-338/ [Hämtad 2025-03-16].

Sveriges Riksdag. (2010). *Plan- och bygglag (2010:900)*.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/plan-och-bygglag-2010900_sfs-2010-900/ [Hämtad 2025-03-16].

SÖ 2008:26. (2008). *Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning*. Stockholm: Regeringskansliet. [Hämtad 2025-06-04]
<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/sveriges-internationella-overenskommelser/2008/01/so-200826/>

Trafikverket. (2024). TRVINFRA-00396: *Vägar och gators utformning*. [Hämtad 2025-05-06] från
<https://puben.trafikverket.se/dpub/visa-dokument/6f24d1e8-81bf-4e7a-948a-200e71c92f66>

UNICEF. (2020). *Barnkonventionen*. <https://unicef.se/barnkonventionen> [Hämtad 2025-03-16].

United Nations. (u.å.). Convention on the Right of Persons with Disabilities (CRPD): Article 2 - Definitions.
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/article-2-definitions.html> [Hämtad 2025-06-03].

United Nations. (u.å.). Convention on the Right of Persons with Disabilities (CRPD): Article 9 - Accessibility.
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/article-9-%20accessibility.html> [Hämtad 2025-06-03].

Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed 2024*.
<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html> [Hämtad 2025-04-13].

World Health Organization, & World Bank. (2011). *World report on disability*. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182>
[Hämtad 2025-03-24].

10. Bilagor

10.1 Bilaga 1: Samtyckesblankett

Samtyckesblankett / Consent form

Vår behandling av dina personuppgifter bygger på att dina personuppgifter behandlas med ditt samtycke. Du kan när som helst ta tillbaka samtycket och uppgifterna får då inte bevaras eller behandlas vidare utan annan laglig grund.

Genom insamling av uppgifter om [2. kategorier av personuppgifter, till exempel namn, e-post, och uppgifter som framkommer i intervju] kommer Malmö universitet att använda i arbetet med examensarbetet. Uppgifterna kommer att behandlas under [5. tidsperiod] varefter de [6. raderas/arkiveras]. [3. ev. inlägg om tredje part]. Du kan ta del av det som registrerats om dig eller ha synpunkter på behandlingen eller de uppgifter som samlats in genom att kontakta [7. kontaktperson för behandlingen] eller lärosätets dataskyddsombud på dataskyddsombud@mau.se. Klagomål som inte kan lösas med Malmö universitet kan lämnas till berörd tillsynsmyndighet.

Processing of personal data

This processing of your personal data is based on your consent. You may withdraw the consent at any time, and the data may not be retained or processed without any other legal grounds.

By collecting data on [2. categories of personal data], Malmö University will [4. brief description of the purpose]. The data will be processed during [5. period of time] after which the information will be [6. deleted / archived], [3. information about possible third party]. You can find out what has been registered about you or have feedback on the processing or information collected by contacting [7. contact person for the treatment] or the university's Data Protection Officer at dataskyddsombud@mau.se. Complaints that can not be resolved with Malmö University may be submitted to the responsible regulatory authority.

.....
Underskrift / Signature

10.2 Bilaga 2: Intervjufrågor

Intervjufrågor till informanterna

Hur upplever du tillgängligheten till parker och lekplatser i din vardag?

Hur påverkar utformningen av lekplatsen din möjlighet att delta i ditt barns lek?

Tycker du att offentliga miljöer är planerade med hänsyn till föräldrar eller barn med rörelsenedsättning?

Vad tycker du skulle kunna bli bättre när det gäller tillgänglighet i parker och lekplatser?

Intervjufrågor till Paulina Svenstrup

Landskapsarkitekt och tillgänglighetsrådgivare (Helsingborg stad)

Hur arbetar ni för att skapa lekplatser och parker som är tillgängliga för alla, inklusive personer med funktionsnedsättningar?

Känner du till universell utformning, arbetar ni utifrån det?

På vilka sätt involverar ni personer med funktionsnedsättning i designprocessen och vilka effekter har det på era projekt?

Hur påverkar budget och resurstillgångar era möjligheter att utveckla tillgängliga lekplatser och parker?

Intervjufrågor till Karolina Celinska

(Rättighetspolitisk samordnare, DHR)

Vilka är de vanligaste strukturella utmaningarna du ser när det gäller fysisk

tillgänglighet i offentliga miljöer i Sverige?

Hur kan vi förstå tillgänglighet som mer än bara tekniska lösningar?

Hur väl tycker du att kommuner i Sverige hanterar tillgänglighet i miljöer som riktar sig till barn, som lekplatser och parker?

Vad krävs för att universell utformning ska bli en självklar del av den fysiska planeringen, särskilt i tidiga skeden?

10.3 Bilaga 3: Observationsunderlag

Tolerans för fel (Tolerance for error)

Fråga	Lekplats 1 Dinosaurie- lekplatsen	Lekplats 2 Rymdlekan	Park 1 Sofiero slott och slotträdgård	Park 2 Fredriksdal museum och trädgårdar
Är det säkert att gå och leka här?	Delvis	Ja	Nej	Delvis
Finns det räcken och mjukt underlag?	Delvis	Ja	Delvis	Nej
Är det säkert även om något används fel?	Delvis	Ja	Nej	Delvis

Likvärdig användning (Equitable use)

Fråga	Lekplats 1 Dinosaurie- lekplatsen	Lekplats 2 Rymdlekan	Park 1 Sofiero slott och slotträdgård	Park 2 Fredriksdal museum och trädgårdar
Kan barn med funktionsnedsätt- ning leka här?	Delvis	Ja	Nej	Delvis
Kan vuxna med funktionsnedsätt- ning vara med och delta?	Delvis	Ja	Delvis	Delvis
Finns lekredskap som alla kan använda?	Nej	Ja	Inte anpassad	Nej
Kan man delta i olika aktiviteter på olika sätt?	Nej	Ja	Begränsad	Delvis

Storlek och utrymme (Size and space for use)

Fråga	Lekplats 1 Dinosaurie- lekplatsen	Lekplats 2 Rymdlekan	Park 1 Sofiero slott och slotträdgård	Park 2 Fredriksdal museum och trädgårdar
Finns det plats för rullstol eller barnvagn?	Ja	Ja	Ja	Ja
Är gångarna tillräckligt breda?	Ja	Ja	Delvis	Ja
Finns det en toalett som är lätt att nå för alla?	Ja	Nej	Ja	Ja
Finns det gott om plats vid bord och lekutrustning ?	Ja	Ja	Nej	Nej

Låg fysisk ansträngning (Low physical effort)

Fråga	Lekplats 1 Dinosaurie- lekplatsen	Lekplats 2 Rymdlekan	Park 1 Sofiero slott och slotträdgård	Park 2 Fredriksdal museum och trädgårdar
Är gångvägarna jämna och lätta att gå på?	Delvis	Ja	Nej	Delvis
Är det lätt att öppna grindar och använda saker?	Fanns inga	Ja	Otydligt	Otydligt
Finns det bänkar eller viloplatser längs vägen?	Ja	Ja	Ja	Ja
Är dörrar och portar lätta att öppna?	Fanns inga	Ja	Ja	Delvis

Flexibilitet i användning (Flexibility in use)

Fråga	Lekplats 1 Dinosaurie- lekplatsen	Lekplats 2 Rymdlekan	Park 1 Sofiero slott och slotträdgård	Park 2 Fredriksdal museum och trädgårdar
Finns det flera sätt att använda utrustningen?	Delvis	Ja	Delvis	Delvis
Passar utrustningen både yngre och äldre barn?	Ja	Ja	Begränsat	Delvis
Kan man använda utrustningen både sittande och stående?	Delvis	Ja	Delvis	Delvis
Kan en vuxen i rullstol sitta vid bord och bänk?	Ja	Ja	Delvis	Delvis

10.4 Figurlista

Figur 1. Tillgänglighetsanpassad lekplats - Rymdlekan - sida 54

Figur 2. Otillgänglig lekplats med sandunderlag - Dinosaurielekplatsen - sida 54

Figur 3. Upphöjd sandlekstation tillgänglig för rullstolsburna - Rymdlekan - sida 56

Figur 4. Klätterredskap med begränsad tillgänglighet - Dinosaurielekplatsen - sida 56

Figur 5. Gångväg med löst grus och ojämnheter - Dinosaurielekplatsen - sida 57

Figur 6. Universellt utformad yta med kontraster - Rymdlekan - sida 57

Figur 7. Ojämn stig med rötter och lutning - Sofiero - sida 59

Figur 8. Grusgång med varierande framkomlighet - Fredriksdal - sida 59

Figur 9. Upphöjd träterass utan ramp - Sofiero - sida 61

Figur 10. Otillgänglig mötesplats med ojämnt underlag - Fredriksdal - sida 61

Figur 11. Svår framkomlighet, påverkar vändnings radie. - Sofiero - sida 61

Figur 12. Svår framkomlighet, med mycket hinder. - Fredriksdal - sida 61

Figur 13. Områdeskarta över Rymdlekan. Källa: Helsingborg stad, 2025.

<https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/friluftsliv-och-motion/lekplatser/rymdlekan/upprustning-wienertorgets-lekplats/>

Figur 14. Områdeskarta över Dinosaurielekplatsen. Källa: Helsingborg stad, 2025.

<https://helsingborg.se/uppleva-och-gora/friluftsliv-och-motion/lekplatser/fredriksdal/>

Figur 15. Områdeskarta över Sofiero slott och slottsträdgård. Källa: Sofiero, u.å.

<https://sofiero.se/planera-besok/parkkarta/>

Figur 16. Områdeskarta över Fredriksdals museer och trädgårdar. Källa: Fredriksdal, u.å.

<https://fredriksdal.se/besoka/karta/>